

HOMO ROMANUS

PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA ŁACIŃSKIEGO I KULTURY ANTYCZNEJ

IV etap edukacyjny (szkoły ponadgimnazjalne)

zakres rozszerzony

Janusz Ryba

Kraków 2019

SPIS TREŚCI

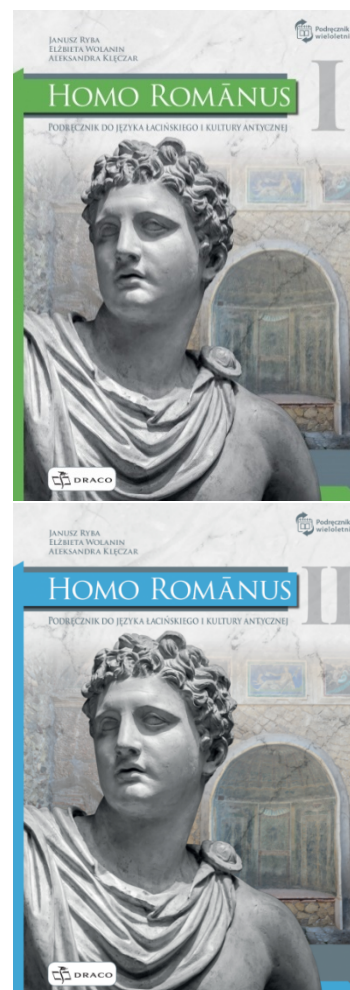
1. WSTĘP	3
2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU	4
3. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE	5
3.1. ADRESACI PROGRAMU.....	5
3.2. WARUNKI REALIZACJI	6
4. CELE NAUCZANIA	7
4.1. CELE OGÓLNE	8
4.2. CELE SZCZEGÓŁOWE	9
4.3. CELE WYCHOWAWCZE	11
4.4. KOMPETENCJE KLUCZOWE.....	12
5. TREŚCI NAUCZANIA	13
5.1. TREŚCI NAUCZANIA W ZAKRESIE KOMPETENCJI JĘZYKOWYCH	14
5.2. TREŚCI NAUCZANIA W ZAKRESIE KOMPETENCJI KULTUROWYCH	19
5.3. TEKSTY ŁACIŃSKIE (ORYGINALNE I PREPAROWANE)	26
6. MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE	27
7. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW I STRUKTURA LEKCJI	29
8. STRUKTURA METODYCZNA PROCESU DYDAKTYCZNEGO	30
8.1. PODEJŚCIE METODYCZNE	30
8.2. METODY NAUCZANIA	31
8.3. NAUCZANIE HYBRYDOWE	33
9. OCENIANIE	35
9.1. ZASADY OCENIANIA	35
9.2. KRYTERIA OCENIANIA	37
9.3. WYMAGANIA EDUKACYJNE	38
10. INDYWIDUALIZACJA PROCESU DYDAKTYCZNEGO	43

1. WSTĘP

Język łaciński przez stulecia był jednym z głównych elementów wykształcenia humanistycznego, a kultura europejska, w tym polska, nierozzerwalnie połączona jest z tradycją grecko-rzymskiego antyku. Znajomość języka łacińskiego i kultury antycznej oraz ich recepcji w epokach późniejszych umożliwia pełne zrozumienie i świadomy odbiór dziedzictwa kulturowego zachodniej Europy. Program nauczania *Homo Romanus* skonstruowany został w taki sposób, aby uczniowie z jednej strony zapoznali się z językiem łacińskim i najważniejszymi informacjami na temat świata starożytnych Greków i Rzymian, a z drugiej, żeby dzięki nabytym kompetencjom w zakresie języka łacińskiego i kultury antycznej stali się świadomymi odbiorcami kultury współczesnej.

Program nauczania *Homo Romanus* stworzony został z myślą o potrzebach polskiej młodzieży i jest dostosowany do zmian, wprowadzanych w ostatnich latach w polskim szkolnictwie. Bazuje on na serii podręczników *Homo Romanus* opublikowanych nakładem wydawnictwa Draco, opracowanych zgodnie z wytycznymi podstawy programowej kształcenia ogólnego. Realizacja pełnego cyklu, opartego na serii materiałów *Homo Romanus* przygotowuje uczniów do egzaminu maturalnego z języka łacińskiego i kultury antycznej, zdawanego na poziomie rozszerzonym.

Program zasadniczo przeznaczony jest do realizacji w szkołach, w których nauczany jest przedmiot język łaciński i kultura antyczna w zakresie rozszerzonym i zgodnie z obowiązującą podstawą programową, ale może być także pomocny w przypadku nauczania języka łacińskiego w mniejszym wymiarze godzin. W takim przypadku zaleca się wprowadzenie przez nauczyciela indywidualnych zmian, dostosowanych do warunków organizacyjnych procesu dydaktycznego.

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Program nauczania *Homo Romanus*, w którym zdefiniowane zostały założenia organizacyjne i metodyczne nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej, stanowi pomoc dla nauczycieli w codziennej pracy z uczniem. W realizacji programu pomocne będą: dostosowanie metod nauczania, umiejętność indywidualizacji procesu dydaktycznego oraz uwzględnianie potrzeb edukacyjnych uczniów wraz z zapewnieniem nowoczesnych środków i technik nauczania.

Zasadniczą rolą kształcenia klasycznego w szkole ponadgimnazjalnej jest kształtowanie humanistycznej wrażliwości uczniów i przekazanie im wiedzy na temat języka łacińskiego i kultury starożytnej Grecji i Rzymu, jak również ich roli w rozwoju kultury i języka polskiego. W odniesieniu do języka łacińskiego, inaczej niż w przypadku języków nowożytnych, nie stosuje się kryteriów Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ). Nie istnieją też żadne, uznawane powszechnie przez władze oświatowe, uniwersalne standardy opisujące poziomy zaawansowania znajomości języka łacińskiego. Oznacza to, że w polskim instytucjonalnym systemie kształcenia ogólnego, jedynym dokumentem regulującym cele nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej oraz ilościowy i jakościowy zakres treści kształcenia, a tym samym standardy wymagań egzaminu maturalnego, jest podstawa programowa.

Program nauczania *Homo Romanus* dostosowany jest do obowiązującej w szkołach ponadgimnazjalnych podstawy programowej kształcenia ogólnego (*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*)

3. ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE

3.1. ADRESACI PROGRAMU

Adresatami programu są przede wszystkim nauczyciele liceum ogólnokształcącego, uczący przedmiotu język łaciński i kultura antyczna w zakresie rozszerzonym. Oznacza to, że w programie ujęte zostały wszystkie cele i treści kształcenia określone w podstawie programowej, a realizacja programu zakłada przygotowanie uczniów do egzaminu maturalnego z języka łacińskiego i kultury antycznej, zdawanego na poziomie rozszerzonym. Jednocześnie w programie zawarte zostały pewne treści wykraczające poza podstawę programową, które służą rozwijaniu kompetencji językowych i kulturowych uczniów. Treści te będą pomocne przede wszystkim dla osób przygotowujących uczniów do udziału w konkursach przedmiotowych, w tym głównie w Olimpiadzie Języka Łacińskiego oraz w przypadku pracy z uczniami realizującymi zindywidualizowane ścieżki dydaktyczne: indywidualny tok nauki (ITN) i indywidualny program nauki (IPN).

Program został napisany, aby pomóc nauczycielowi w realizacji celów nauczania i doborze odpowiednich pomocy dydaktycznych. Umożliwia on zapoznanie się z materiałem językowym i kulturowym określonym w podstawie programowej i wskazuje, jak osiągnąć założone cele oraz pomaga w indywidualizacji pracy z uczniami. Nauczyciel korzystający z programu oraz z serii podręczników *Homo Romanus* powinien na ich podstawie zaplanować i przeprowadzić każdą lekcję, biorąc pod uwagę cechy rozwojowe oraz zainteresowania uczniów. Ponadto powinien umiejętnie dobrać metody i techniki nauczania, aby zachęcić i zmotywować ich do nauki. Nauczyciel jest zobowiązany do wspierania każdego ucznia i rozwijania w nim otwartości i szacunku dla dziedzictwa kulturowego współczesnej Europy, którego źródłem jest antyk grecko-rzymski. Jednocześnie powinien kształtować w młodzieży poczucie własnej tożsamości oraz utrzymywać związki z rodzimą kulturą i językiem ojczystym, poprzez ukazywanie związków i wpływów języka łacińskiego i kultury antycznej na kulturę polską.

Adresatami programu są także uczniowie i ich rodzice. Znajdą tutaj opis celów ogólnych i szczegółowych nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej, poznają zakres treści nauczania, standardy osiągnięć oraz procedury osiągania celów, co w istotny sposób powinno przyczynić się do efektywnej pracy. Program kierowany jest również do dyrektorów szkół oraz władz oświatowych odpowiedzialnych za stworzenie uczniom i nauczycielom optymalnych warunków do nauki i pracy.

3.2. WARUNKI REALIZACJI

Przedmiot język łaciński i kultura antyczna posiada wiele specyficznych cech, które odróżniają kształcenie klasyczne od nauczania języków obcych nowożytnych. Ma bowiem charakter zarówno *stricte* edukacyjny, jak i formacyjny, ponieważ pozwala uczniowi na pogłębioną refleksję nad człowiekiem i kulturą oraz nad kulturotwórczą rolą tradycji i języka. Jednocześnie kształci sprawność i umiejętność myślenia krytycznego oraz wypracowuje sprawności językowe, związane zarówno z uzyskiwaniem biegłości w języku łacińskim (w zakresie odbioru, rozumienia i przekładu tekstów oraz znajomości reguł gramatycznych języka), jak i w języku ojczystym (umiejętności translatorskie, tworzenie wypowiedzi komentujących i analizujących zjawiska językowe i kulturowe). W tym sensie nauczanie języka łacińskiego i kultury antycznej ma charakter ogólnohumanistyczny, propedeutyczny i przyczynia się do harmonijnego i szeroko rozumianego rozwoju ucznia.

W realizacji procesu dydaktycznego niezbędne jest wyodrębnienie treści z zakresu języka oraz treści kulturowych, przy czym podział ten nie może przebiegać linearnie, a treści językowe i kulturowe powinny wzajemnie się przenikać, dając uczniowi możliwość zapoznania się z najważniejszymi osiągnięciami grecko-rzymskiego antyku i ich recepcją w kulturze późniejszej. Ponadto zaleca się korelację treści nauczania z zakresu języka łacińskiego i kultury antycznej z innymi przedmiotami humanistycznymi (w szczególności z językiem polskim, historią, wiedza o kulturze, językami nowożytnymi, itp.).

Język łaciński i kultura antyczna, zgodnie z podstawą programową, to przedmiot nauczany w zakresie rozszerzonym na czwartym etapie edukacyjnym (szkoła ponadgimnazjalna). Na realizację treści nauczania należy przeznaczyć minimum 240 h w cyklu dydaktycznym, przy czym cykl ten może być rozłożony na poszczególne lata nauki wedle możliwości organizacyjnych danej szkoły. Zaleca się jednak równomierne rozłożenie godzin w trzyletnim lub dwuletnim cyklu kształcenia (np. 2+3+3 lub 4+4), który zapewni równomierny rozkład treści nauczania i optymalne warunki do osiągnięcia celów kształcenia.

W realizacji programu nauczania *Homo Romanus* zaleca się stosowanie przez nauczycieli zróżnicowanych metod nauczania, technik i środków dydaktycznych, w tym szerokie zastosowanie technik multimedialnych i nowych technologii, co wymaga zapewnienia przez szkołę odpowiednich warunków realizacji procesu dydaktycznego (sali wyposażonej w rzutnik multimedialny i komputer ze stałym łączem internetowym, dostępu do słowników łacińsko-polskich i innych materiałów pomocniczych itp.).

4. CELE NAUCZANIA

Po ukończeniu szkoły podstawowej uczeń kontynuuje kształcenie ogólne na III i IV etapie edukacyjnym. III etap edukacyjny realizowany jest w gimnazjum, zaś IV etap edukacyjny realizowany jest w szkole ponadgimnazjalnej. Kształcenie ogólne na III i IV etapie edukacyjnym, choć realizowane w dwóch różnych szkołach, tworzy programowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia, umożliwiającą zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich późniejsze doskonalenie lub modyfikowanie, otwierając proces kształcenia się przez całe życie.

Celem kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym jest:

- 1) przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk
- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów
- 3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym należą:

- 1) czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa
- 2) myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym
- 3) myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie
- 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi
- 6) umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji
- 7) umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się
- 8) umiejętność pracy zespołowej

4.1. CELE OGÓLNE

W podstawie programowej kształcenia ogólnego w zakresie języka łacińskiego i kultury antycznej zdefiniowane zostały trzy podstawowe cele ogólne:

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

Uczeń wykorzystuje znajomość języka łacińskiego do rozumienia i rozpoznawania sensu tekstów oryginalnych oraz zapoznaje się z kulturą i tradycją antyczną; w zakresie języka rozpoznaje formy morfologiczne, konstrukcje składniowe, dokonuje transformacji gramatycznych oraz zapoznaje się z terminologią pochodzenia łacińskiego; zapoznaje się ze słownictwem w stopniu umożliwiającym rozumienie oryginalnych tekstów autorów rzymskich i wybranych autorów nowożytnych piszących po łacinie.

II. Tworzenie wypowiedzi – przekład na język polski i komentowanie tekstu oryginalnego.

Uczeń wykorzystuje język łaciński do sprawnego posługiwania się językiem polskim; redaguje tekst poprawny stylistycznie; korzysta z tekstu łacińskiego w oryginale jak z tekstu źródłowego.

III. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Uczeń odkrywa wpływ antyku na współczesną kulturę europejską, zwłaszcza polską; dostrzega antyczne źródła cywilizacji i kultury, samodzielnie analizuje treści zawarte w tekstach oryginalnych i w przekładzie, interpretuje fakty, selekcjonuje wiadomości.

Przy opracowaniu programu brana pod uwagę była zarówno specyfika nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej, jak i zmieniające się warunki organizacyjne procesu dydaktycznego. W przypadku języka łacińskiego, który we współczesnej szkole ma status przedmiotu fakultatywnego, niezwykle istotna jest kwestia motywowania uczniów do wyboru i uczenia się przedmiotu. Nie tylko nauczane treści muszą wzbudzić zainteresowanie uczniów, ale także stosowane metody, materiały, środki i techniki dydaktyczne powinny uwzględniać rozwój technologiczny i osiągnięcia cywilizacyjne współczesnego świata, wspomagające tradycyjne metody i formy pracy ucznia. Niezbędne jest także stworzenie na lekcjach przyjaznej atmosfery, opartej na otwartości, akceptacji i tolerancji wobec każdego ucznia i zrozumieniu dla popełnianych błędów.

4.2. CELE SZCZEGÓŁOWE

Cele szczegółowe rozumiane są jako rozwinięcie i uszczegółowienie celów ogólnych oraz stanowią wytyczne dla określenia i doboru treści kształcenia. Zgodnie z zapisami podstawy programowej w zakresie celów szczegółowych uczniów:

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji. Uczzeń:

- 1) rozpoznaje formy morfologiczne (formy fleksyjne rzeczowników deklinacji 1–5 oraz przymiotników deklinacji 1–3; nieregularności w odmianie rzeczowników, pluralia tantum; formy fleksyjne i zasady użycia zaimków; formy i zasady użycia przymiotników zaimkowych; liczebniki główne i porządkowe; przysłówki utworzone od przymiotników deklinacji 1–3; regularne i nieregularne stopniowanie przymiotników i przysłówek; stronę czynną i bierną czasowników we wszystkich czasach w indykatiwie i koniunktiwie; infinitivus activi i passivi praesentis, perfecti, futuri; participia; gerundium; supinum; czasowniki nieregularne; verba defectiva, deponentia i semideponentia; czasowniki złożone) oraz ich funkcje semantyczne i zastosowanie składniowe;
- 2) identyfikuje charakterystyczne dla łaciny konstrukcje składniowe: szyk zdania; struktura składniowa zdania w stronie czynnej i biernej; funkcje składniowe i semantyczne rzeczownika w poszczególnych przypadkach; funkcje składniowe i semantyczne nieosobowych form czasownika (infinitivus, participium, gerundium); konstrukcje składniowe charakterystyczne dla łaciny: accusativus cum infinitivo, nominativus cum infinitivo, accusativus oraz nominativus duplex, dativus possessivus, coniugatio periphrastica activa i passiva, ablativus absolutus; składnia nazw miast; consecutio temporum; zdania podrzędne z indykatiwem i koniunktiwem;
- 3) dokonuje transformacji gramatycznych: odmienia rzeczowniki, przymiotniki, zaimki i liczebniki; stopniuje przymiotniki i przysłówki; tworzy formy czasownikowe w czasach głównych i historycznych, w trybach, stronach i liczbach; dokonuje transformacji gramatycznych w zakresie konstrukcji składniowych (accusativus cum infinitivo, nominativus cum infinitivo, accusativus oraz nominativus duplex, dativus possessivus, coniugatio periphrastica activa i passiva, ablativus absolutus);
- 4) wymienia wyrazy pochodzenia łacińskiego funkcjonujące jako terminy w różnych dziedzinach; dostrzega związki języka polskiego z językiem łacińskim; wyjaśnia etymologię wyrazów w języku polskim, opierając się na leksyce łacińskiej;
- 5) wykorzystuje wiedzę o antyku do odczytywania sensu tekstów oryginalnych i w przekładzie dotyczących mitów antycznych, sztuki oraz architektury Greków i Rzymian,

filozofii, życia politycznego (ustrój Aten, Sparty, Rzymu), literatury greckiej (gatunki literackie oraz najwybitniejsi przedstawiciele od Homera do okresu hellenistycznego), literatury rzymskiej (gatunki literackie, literatura okresu republiki, augustowska i cesarstwa), wybranych zagadnień z życia codziennego Greków i Rzymian (rodzina, dom, dzień powszedni Rzymianina, szkoła, teatr, igrzyska, termy);

6) wyjaśnia związki kultury europejskiej, zwłaszcza polskiej, z kulturą antyczną – odniesienia do antyku zawarte w najwybitniejszych dziełach literatury, sztuki i architektury europejskiej, twórczość wybranych poetów polsko-łacińskich, elementy prawa rzymskiego, różne postawy wobec państwa w starożytności, powiązania polskiej kultury szlacheckiej z rzymską tradycją republikańską, wpływ antyku na te dziedziny kultury europejskiej, w których przenika się antyk z chrześcijaństwem;

7) wskazuje najważniejsze osiągnięcia kultury antycznej – prawo rzymskie, tragedia grecka, nauka i wynalazki w starożytności, postawy obywatelskie.

II. Tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

1) dokonuje samodzielnego przekładu na język polski łacińskiego tekstu, korzystając ze słownika łacińsko-polskiego, oddaje w przekładzie ogólny charakter i funkcję tłumaczonego tekstu; znajduje właściwe polskie odpowiedniki leksykalne dla łacińskich wyrazów i struktur; stosuje poprawne techniki przekładu; redaguje przekład spójny i poprawny stylistycznie;

2) tworzy wypowiedzi z wykorzystaniem popularnych łacińskich terminów z różnych dziedzin, np. literatury, historii sztuki, biologii, matematyki, chemii, techniki, informatyki;

3) wykorzystuje posiadaną wiedzę z zakresu kultury antycznej do sporządzenia przekładu; redaguje komentarz do tłumaczonego tekstu, na podstawie dokonanego przekładu wskazuje i objaśnia związki kultury antycznej z kulturą współczesną, zwłaszcza polską.

III. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń:

1) dostrzega antyczne źródła konkretnych zjawisk naszej cywilizacji i kultury – samodzielnie analizuje i syntetyzuje treści zawarte w tekstach klasycznych w oryginale i w przekładzie; interpretuje fakty i zdarzenia historyczne; selekcjonuje wiadomości i je wykorzystuje do wykonania postawionych zadań;

2) wyjaśnia związek ponadczasowych wartości antyku z kulturą polską w dziełach sztuki nowożytnej i współczesnej (malarstwo, rzeźba, architektura);

3) integruje wiedzę z różnych dziedzin do wyrażania i uzasadniania swojego punktu widzenia (język, zjawiska społeczne i polityczne, geografia świata antycznego, wydarzenia z dziedziny kultury).

4.3. CELE WYCHOWAWCZE

Jednym z najważniejszych zadań liceum ogólnokształcącego i technikum jest rozwijanie kompetencji językowej i komunikacyjnej stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy. Nauka języka łacińskiego wzbogaca słownictwo uczniów, a poznawanie wywodzącej się z języków klasycznych terminologii właściwej dla różnych dziedzin wiedzy sprzyja rozwojowi intelektualnemu ucznia.

Ważnym zadaniem szkoły jest także przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji pochodzących z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu i zasad jego organizacji, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę tak w życiu społecznym, jak i prywatnym, również nauczyciele języka łacińskiego i kultury antycznej, poprzez zastosowanie w codziennej pracy dydaktycznej nowych technologii i narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), powinni dbać o rozwój edukacji medialnej i przygotowania uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła wyrabia u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze i podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W trakcie nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej uczniowie zapoznają się z uniwersalnym systemem wartości i postawami etycznymi, które, chociaż wywodzą się z antyku, są aktualne także we współczesnym świecie.

W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także szacunku dla innych kultur i tradycji. Kształcenie i wychowanie w liceum ogólnokształcącym i technikum sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Celem szkoły jest wzmocnianie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego. Szkoła dba o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i

szacunku dla drugiego człowieka. Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak: komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych oraz udział w projektach zespołowych lub indywidualnych.

4.4. KOMPETENCJE KLUCZOWE

Program nauczania *Homo Romanus* uwzględnia kompetencje kluczowe.

Kształcenie w zakresie kompetencji językowych obejmuje:

- **Rozumienie i tworzenie informacji:** odbiór i rozumienie treści tekstu łacińskiego; tworzenie zgodnego z polską normą językową przekładu z języka łacińskiego na polski; interpretowanie i komentowanie tekstu łacińskiego;
- **Wielojęzyczność** (aspekt formalno-kształcący języka łacińskiego): rozumienie znaczenia łaciny dla rozwoju języków nowożytnych; znajomość łacińskich źródłosłów terminologii naukowej i fachowej w języku polskim i językach nowożytnych; wykorzystanie znajomości leksyki łacińskiej przy nauce słownictwa nowożytnego;
- **Kompetencje cyfrowe:** wykorzystanie narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie uczenia się; wyszukiwanie informacji przy pomocy technologii cyfrowych; wykorzystywanie narzędzi multimedialnych w tworzeniu przekładu;
- **Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się:** świadomość powszechnej obecności dziedzictwa antyku, w tym języka łacińskiego, w kulturze epok późniejszych; świadomość potrzeby ciągłego uczenia się dzięki zrozumieniu związków i relacji między różnymi sferami kultury i tradycji antycznej; nabywanie umiejętności samodzielnego i autonomicznego pogłębiania własnej wiedzy i umiejętności;
- **Kompetencje obywatelskie:** znajomość łacińskiej terminologii odnoszącej się do sfery politycznej i społecznej; lektura tekstów oryginalnych związanych z koncepcjami obywatelstwa i państwowości w starożytności;
- **Kompetencje w zakresie świadomości i ekspansji kulturalnej:** świadomość powszechnej obecności dziedzictwa antyku (w tym dziedzictwa językowego) w kulturze epok późniejszych; rozumienie jego roli dla kształtowania się kultury polskiej; wyrabianie szacunku dla dziedzictwa kulturowego Europy; wykorzystanie znajomości języka łacińskiego do dbałości o kulturę języka w polszczyźnie; lektura tekstów oryginalnych wchodzących w skład kanonu kulturowego dziedzictwa Europy.

Kształcenie w zakresie kompetencji kulturowych obejmuje:

- **Rozumienie i tworzenie informacji:** zdobywanie wiedzy o kulturze antycznej, lektura tekstów popularnonaukowych; tworzenie wypowiedzi ustnych i pisemnych, związanych z kulturą antyczną i jej recepcją;
- **Wielojęzyczność:** świadomość obecności fachowej terminologii pochodzenia łacińskiego i greckiego w terminologii fachowej różnych dziedzin; świadomość znaczenia języka łacińskiego dla rozwoju języków nowożytnych;
- **Kompetencje cyfrowe:** wykorzystanie narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie uczenia się; umiejętność wykorzystywania technologii informacyjnej w wyszukiwaniu informacji związanych z kulturą antyczną i jej recepcją;
- **Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się:** świadomość powszechnej obecności dziedzictwa antyku w kulturze epok późniejszych; świadomość potrzeby ciągłego uczenia się dzięki zrozumieniu związków i relacji między różnymi sferami kultury i tradycji antycznej;
- **Kompetencje obywatelskie:** zdobywanie wiedzy o grecko-rzymskich źródłach ustroju demokratycznego i republikańskiego; świadomość koncepcji i roli obywatela w świecie starożytnym; znajomość źródeł prawa europejskiego i świadomość różnic między rozumieniem praw i wolności obywatelskich w starożytności i dzisiaj;
- **Kompetencje w zakresie świadomości i ekspansji kulturalnej:** świadomość powszechnej obecności dziedzictwa antyku w kulturze epok późniejszych; rozumienie jego roli dla kształtowania się kultury polskiej; wyrabianie szacunku dla dziedzictwa kulturowego Europy;

5. TREŚCI NAUCZANIA

Każda z dwóch części podręcznika *Homo Romanus* podzielona została na 5 modułów (*moduli*), a każdy z modułów składa się z 5 jednostek tematycznych (*lectiones*) i powtórzenia materiału (*repetitio*). Łącznie program obejmuje 10 modułów i 50 jednostek tematycznych. Każdemu z modułów nadany został łaciński tytuł, który odpowiada tematyce z zakresu kultury antycznej:

1. Moduł I: Homo viator
2. Moduł II: Homo fabulosus
3. Moduł III: Homo ludens
4. Moduł IV: Homo civis
5. Moduł V: Homo miles
6. Moduł VI: Homo eruditus

7. Moduł VII: Homo familiaris
8. Moduł VIII: Homo socialis
9. Moduł IX: Homo creator
10. Moduł X: Homo poeta

Dzięki zastosowaniu zróżnicowanego tematycznie układu modułowego w serii *Homo Romanus* zamieszczony został obszerny zestaw zagadnień z zakresu języka łacińskiego i kultury antycznej, a wszystkie materiały w danej jednostce tematycznej i module, zarówno łacińsko-, jak i polskojęzyczne, uzupełniają się, tworząc spójny i bogaty obraz świata starożytnych Rzymian i Greków. Także wszystkie ćwiczenia językowe (gramatyczne, leksykalne, translacyjne) podporządkowane zostały tematyce kulturowej, zgodnie z założeniem, że język łaciński traktowany jest jako narzędzie do poznania antycznego dziedzictwa kulturowego.

Jednostki powtórzeniowe (*repetitiones*) nie zawierają nowego materiału gramatycznego. Ich funkcją jest przede wszystkim utrwalenie poznanych przez uczniów form gramatycznych i struktur składniowych. Jednostki te zawierają natomiast nowe teksty łacińskie, ćwiczenia na przekład lub rozumienie tekstu oraz informacje z zakresu kultury antycznej, zgodne z tematyką poszczególnych modułów.

5.1. TREŚCI NAUCZANIA W ZAKRESIE KOMPETENCJI JĘZYKOWYCH

TEMATYKA		GRAMATYKA	LEKSYKA
I	<i>Lingua Latīna</i>	<ul style="list-style-type: none"> • alfabet i wymowa • iloczasy i akcent 	<ul style="list-style-type: none"> • wybrane zapożyczenia łacińskie w języku polskim
II	<i>De Eurōpā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>indicatīvus, infinitīvus praesentis actīvi</i> czasownika <i>esse</i> • deklinacja 1. • orzeczenie złożone – przypadek orzecznika 	<ul style="list-style-type: none"> • wybrane rzeczowniki i przymiotniki rodzaju żeńskiego deklinacji 1. • nazwy etniczne, imiona własne, imiona greckie • wybrane łacińskie nazwy geograficzne • imiona żeńskie
III	<i>In viā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • formy podstawowe czasownika • podział na koniugacje • <i>indicatīvus, infinitīvus praesentis actīvi</i> czasowników czterech koniugacji • wyrażanie rozkazu i zakazu • struktura zdania pojedynczego 	<ul style="list-style-type: none"> • wybrane czasowniki czterech koniugacji • nazwy dróg rzymskich • podróżowanie
IV	<i>In oppidō</i>	<ul style="list-style-type: none"> • deklinacja 2. • rzeczownik <i>deus</i> • przymiotniki deklinacji 1. i 2. 	<ul style="list-style-type: none"> • wybrane rzeczowniki i przymiotniki rodzaju męskiego i nijakiego deklinacji 2. • imiona męskie • miasto rzymskie • typowe budowle

			<ul style="list-style-type: none"> • Pompeje • nazwy figur geometrycznych
V	<i>In locis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • przyimki z akkusatiwem i ablatiwem • przyimki <i>in, sub, super</i> • czasowniki złożone 	<ul style="list-style-type: none"> • willa wiejska • elementy krajobrazu • wybrane budynki Rzymu • opis podróży
VI	<i>Aenēas, Romūlus, Prometheus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>accusatīvus cum infinitīvō</i> • <i>accusatīvus</i> zaimków osobowych 	<ul style="list-style-type: none"> • imiona i zdarzenia mitologiczne • słownictwo związane z mitami o Eneasz, Romulusie i Prometeuszu
VII	<i>Eurōpa</i>	<ul style="list-style-type: none"> • zaimki osobowe • zaimki dzierżawcze • zaimek określający • wyrażanie strony zwrotnej czasownika <i>lavāre</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • imiona i zdarzenia mitologiczne • słownictwo związane z mitem o Europie
VIII	<i>De Minervā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>indicatīvus imperfecti actīvi</i> czasowników czterech koniugacji • <i>indicatīvus imperfecti</i> czasownika <i>esse</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • imiona i zdarzenia mitologiczne • słownictwo związane z mitami o Minerwie • wyrażanie przeszłości
IX	<i>De oracūlis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>indicatīvus futūri I actīvi</i> czasowników czterech koniugacji • <i>indicatīvus futūri I</i> czasownika <i>esse</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • imiona mitologiczne • słownictwo związane z wyroczniami • wyrażanie przyszłości • przepowiednie • pisanie listu
X	<i>De deis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie rozkazu i zakazu • <i>composita</i> z czasownikiem <i>esse</i> w indykatiwie trzech czasów: <i>praesens, imperfectum, futūrum I</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • imiona, cechy i atrybuty bogów • słownictwo związane z mitami o Jowiszu, Marsie, Wenus, Merkury i Wulkanie
XI	<i>De otio</i>	<ul style="list-style-type: none"> • deklinacja 3. – rzeczowniki • typy odmiany deklinacji 3. • rzeczowniki: <i>Iuppīter, vis</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • nazwy członków rodziny • nazwy zwierząt • sposoby spędzania wolnego czasu
XII	<i>De Circō Maximō</i>	<ul style="list-style-type: none"> • deklinacja 3. – przymiotniki 	<ul style="list-style-type: none"> • nazwy kolorów • elementy konstrukcyjne cyrku • rydwany i opisy wyścigów
XIII	<i>In thermis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>participium praesentis actīvi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • spędzanie wolnego czasu w termach • dialog – nawiązywanie rozmowy, konstruowanie pytań, wyrażanie zachwyty i zdziwienia • opis sławnej osoby
XIV	<i>Cena apud Publium Cornelium</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>datīvus possessīvus</i> • zaimek <i>idem, eādem, idem</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie stanu posiadania • opis uczty
XV	<i>In amphitheatrō</i>	<ul style="list-style-type: none"> • zaimek względny <i>qui, quae, quod</i> • zaimki wskazujące: <i>hic, haec, hoc</i> oraz <i>ille, illa, illud</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • opis amfiteatru – elementy konstrukcyjne • typy widowisk amfiteatralnych • typy gladiatorów i elementy uzbrojenia
XVI	<i>De civitatē Romānā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • deklinacja 4. • rzeczownik <i>domus</i> • deklinacja 5. 	<ul style="list-style-type: none"> • idiomatyka z rzeczownikami <i>senātus</i> i <i>res</i> • grupy społeczne w Rzymie
XVII	<i>De re publicā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>indicatīvus praesentis, imperfecti i</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • nazwy urzędów

		<p><i>futūri I passīvi</i> czasowników czterech koniugacji</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>infinitīvus praesentis passīvi</i> czasowników czterech koniugacji • wykonawca czynności w stronie biernej 	<ul style="list-style-type: none"> • ustrój republiki rzymskiej • wyrażanie strony biernej
XVIII	<i>De oratorībus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>verba deponentia</i> • <i>verba semideponentia</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • mówcy i udział w życiu publicznym • rodzaje poezji i mów
XIX	<i>De Cicerōne</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>nominatīvus cum infinitīvō</i> • <i>ablatīvus tempōris</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • biografia i opis sławnej osoby • retoryka
XX	<i>De calendariō Romanōrum</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczebniki główne • liczebniki porządkowe 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie wieku • nazwy miesiący • określanie daty dziennej
XXI	<i>De Caesāre</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>indicatīvus, infinitīvus perfecti actīvi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • życiorys sławnej osoby • militaria i prowadzenie wojen • podboje Cezara
XXII	<i>De virtūte militāri</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>indicatīvus plusquamperfecti actīvi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • armia rzymska • obóz wojskowy • broń • idiomy z rzeczownikiem <i>auxilium</i>
XXIII	<i>De fidelitāte Regūli</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>indicatīvus futūri II actīvi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • walka w obronie ojczyzny • męstwo i przysięgi
XXIV	<i>De Scipiōnis triumphō</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>participium perfecti passīvi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • opis triumfu i triumfatora • broń i militaria • czyny sławnej osoby
XXV	<i>De castris</i>	<ul style="list-style-type: none"> • składnia nazw miast, małych wysp i rzeczowników: <i>domus, rus</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • nazwy miejscowości • nazwy geograficzne • list • obóz rzymski
XXVI	<i>De viris doctis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • temat <i>supīni</i> • <i>participium perfecti passīvi</i> • <i>indicatīvus i infinitīvus perfecti passīvi</i> czasowników koniugacji 1.-4. • <i>verba deponentia</i> • użycie form <i>perfecti</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • formy podstawowe czasowników • wyrażanie aspektu dokonanego • biografia Archimedesesa i Warrona • wybrane pojęcia matematyczne • wybrane nazwy miast greckich i rzymskich • imiona greckich i rzymskich uczonych • łacińskie i greckie nazwy wiatrów • kierunki świata
XXVII	<i>De medīcis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>indicatīvus plusquamperfecti passīvi</i> • <i>indicatīvus futūri II passīvi</i> • następstwo czasów – użycie form <i>plusquamperfecti</i> i <i>futūri II</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie następstwa czasów • greckie i łacińskie imiona postaci mitologicznych związanych z medycyną • imiona lekarzy greckich i rzymskich • słownictwo związane z medycyną, anatomią, chorobami i środkami leczniczymi • teoria humoralna Hippokratesa, temperamenty
XXVIII	<i>De Christiānis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>accusatīvus duplex</i> • <i>nominatīvus duplex</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie opinii • opinie obiektywne i subiektywne

		<ul style="list-style-type: none"> • sposoby wyrażania opinii 	<ul style="list-style-type: none"> • nazwy najważniejszych ośrodków rozwoju chrześcijaństwa • imiona związane z chrześcijaństwem • dyskusja: formułowanie i odpieranie zarzutów • słownictwo związane z religią, kultem i rozwojem chrześcijaństwa
XXIX	<i>De philosophis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ablativus absolutus</i> • równoważniki zdań podrzędnych okolicznikowych czasu, przyczyny, przyzwolenia i warunku 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie okoliczników czasu, przyczyny, przyzwolenia i warunku • imiona filozofów greckich i rzymskich • biografia Sokratesa • słownictwo związane z filozofią
XXX	<i>Ars docendi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • gerundium 	<ul style="list-style-type: none"> • rzeczowniki odczasownikowe • imiona słynnych nauczycieli rzymskich • grecka i łacińska terminologia związana ze szkołą i kształceniem
XXXI	<i>Familia Romāna</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>participium futūri actīvi</i> • <i>infinitivus futūri actīvi</i> • <i>infinitivus futūri passīvi</i> • <i>infinitivus</i>- podsumowanie 	<ul style="list-style-type: none"> • nazwy członków rodziny • opis pokrewieństwa i relacji rodzinnych • imiona rzymskie • imiona hebrajskie
XXXII	<i>De libēris</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>coniugatio periphrastīca actīva</i> • idiom <i>in anīmo habēre</i> + inf. 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie zamiaru • nazwy bóstw domowych • słownictwo związane z wychowywaniem dzieci • greckie i łacińskie określenia wieku
XXXIII	<i>De amicitia</i>	<ul style="list-style-type: none"> • użycie form infinitiwu dla wyrażenia czynności równoczesnej, uprzedniej i następczej • <i>accusatīvus cum infinitīvo</i> • <i>nominatīvus cum infinitīvo</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • słownictwo związane z przyjaźnią i relacjami międzyludzkimi • neologizmy w tłumaczeniach literatury popularnej na język łaciński
XXXIV	<i>De servis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>participium futūri passīvi (gerundīvum)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie powinności – gerundīvum jako przydawka • słownictwo związane z handlem niewolnikami, wyzwaniem niewolników, podejściem starożytnych do niewolnictwa
XXXV	<i>De cibis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>coniugatio periphrastīca passīva</i> • <i>datīvus auctōris</i> • <i>infinitivus</i> po osobowych formach czasownika <i>debēre</i> oraz po wyrażeniach <i>oportet</i>, <i>opus est</i> i <i>necesse est</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie powinności – gerundīvum jako orzecznik • wyrażanie powinności - czasownik <i>debēre</i> • wyrażanie powinności – wyrażenia <i>oportet</i>, <i>opus est</i> i <i>necesse est</i> • łacińskie nazwy pokarmów i sprzętów wykorzystywanych w kuchni • słownictwo związane z przygotowywaniem posiłków
XXXVI	<i>De iudiciis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>coniunctīvus praesentis actīvi et passīvi</i> • <i>coniunctīvus imperfecti actīvi et</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • słownictwo i idiomy związane z procesami sądowymi • biografia znanej postaci – Werres

		<p><i>passīvi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • podział czasów na główne i historyczne • zdania okolicznikowe celu (<i>ut / ne fināle</i>) • zdania dopełnieniowe (<i>ut / ne obiectīvum</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> • konstruowanie mowy obrończej i oskarżycielskiej • greckie i łacińskie imiona bóstw związanych ze sprawiedliwością, prawem i sądami
XXXVII	<i>Exilium</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>coniunctīvus perfecti actīvi et passīvi</i> • <i>coniunctīvus plusquamperfecti actīvi et passīvi</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • słownictwo związane z wygnaniem • pisanie listu • wyrażanie stanów emocjonalnych
XXXVIII	<i>In foro</i>	<ul style="list-style-type: none"> • zdania pytające niezależne i zależne • <i>consecutio tempōrum</i> • zdania okolicznikowe skutku (<i>ut consecutīvum</i>) • zdania podmiotowe • <i>coniunctīvus</i> w zdaniach pytających zależnych, skutkowych i podmiotowych 	<ul style="list-style-type: none"> • zadawanie pytań; partykuły pytające i zaimki pytające • słownictwo wprowadzające zdania skutkowe • wyrażenia bezosobowe wprowadzające zdania podmiotowe • słownictwo związane z forum, handlem i przestrzenią publiczną • łacińskie nazwy jednostek monetarnych
XXXIX	<i>Sponsalia, nuptiae et matrimonium</i>	<ul style="list-style-type: none"> • zdania okolicznikowe czasu, przyczyny, przyzwolenia i warunku • zdania czasowe typu <i>cum historīcum</i> • zdania przyczynowe typu <i>cum causāle</i> • zdania przyzwalające typu <i>cum concessīvum</i> • zdania warunkowe: <i>modus reālis, potentiālis i irreālis</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • spójniki zdań okolicznikowych • słownictwo i idiomy związane z zaręczynami, zaślubinami, małżeństwem i rozwodami • imiona bóstw związanych z zaślubinami i małżeństwem • łacińskie terminy określające pokrewieństwo i powinowactwo
XL	<i>Mors, funebria et sepulcra</i>	<ul style="list-style-type: none"> • funkcje sematyczne trybu <i>coniunctīvus</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie stanów emocjonalnych i pochwała zmarłej osoby • słownictwo związane ze śmiercią, pogrzebami i żałobą
XLI	<i>Pictōres sculptoresque</i>	<ul style="list-style-type: none"> • stopniowanie przymiotników • odmiana stopnia wyższego i najwyższego przymiotnika 	<ul style="list-style-type: none"> • greckie i łacińskie imiona najslawniejszych malarzy i rzeźbiarzy • opis dzieła sztuki • wyrażenia wartościujące
XLII	<i>De architectis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • przysłówki • tworzenie przysłówek od przymiotników • stopniowanie przysłówek 	<ul style="list-style-type: none"> • opis kolumny • nazwy pomieszczeń w domu rzymskim • wyrażenia wartościujące • słownictwo związane z architekturą
XLIII	<i>Septem mundi miracūla</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ablatīvus comparatiōnis</i> • <i>quam + nominatīvus</i> • <i>genetīvus partiitīvus</i> • wyrażenia przyimkowe 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie porównań • słownictwo związane z dziełami sztuki i zabytkami • łacińskie nazwy siedmiu cudów świata • nazwy miejscowości • opisywanie siedmiu cudów świata

XLIV	<i>Ars Christiāna</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>verba anomāla: volo, nolo, malo</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • słownictwo związane z życiem pierwszych chrześcijan • opisywanie dzieł sztuki
XLV	<i>Solum praeterita?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • czasownik <i>fero</i> i <i>composita</i> • czasownik <i>eo</i> i <i>composita</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • czasowniki nieregularne • czasowniki złożone • anegdota • opis układu planetarnego
XLVI	<i>Publius Vergilius Maro</i>	<ul style="list-style-type: none"> • metryka – heksametr daktyliczny • utrwalenie poznanych form gramatycznych i struktur składniowych 	<ul style="list-style-type: none"> • pojęcia związane z budową heksametru • słownictwo związane z mitologią • słownictwo związane z opisem złotego wieku ludzkości • słownictwo związane z agonem pasterzy
XLVII	<i>Publius Ovidius Naso</i>	<ul style="list-style-type: none"> • metryka – dystych elegijny • mowa niezależna (<i>oratio recta</i>) i mowa zależna (<i>oratio obliqua</i>) • utrwalenie poznanych form gramatycznych i struktur składniowych 	<ul style="list-style-type: none"> • słownictwo związane z mitem o Dedalu i Ikarze • opis Lemuriów, słownictwo związane z rytuałem sakralnym • list poetycki • imiona mitologiczne • wyrażanie stanów emocjonalnych
XLVIII	<i>Quintus Horatius Flaccus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • metryka utworów Horacego • utrwalenie poznanych form gramatycznych i struktur składniowych 	<ul style="list-style-type: none"> • imiona mitologiczne • słownictwo związane z kultem bogów • nazwy geograficzne i słownictwo opisujące krainy geograficzne
XLIX	<i>Poetae amōris</i>	<ul style="list-style-type: none"> • metryka utworów Katullusa • utrwalenie poznanych form gramatycznych i struktur składniowych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyrażanie stanów emocjonalnych • słownictwo związane z miłością i romansami
L	<i>Poetae posteriores Latīne scribentes</i>	<ul style="list-style-type: none"> • utrwalenie poznanych form gramatycznych i struktur składniowych 	<ul style="list-style-type: none"> • słownictwo związane z opisem świata i natury • tworzenie laudacji • imiona władców polskich • łacińskie słownictwo nowożytne • autobiografia

5.2. TREŚCI NAUCZANIA W ZAKRESIE KOMPETENCJI KULTUROWYCH

TEMATYKA		KULTURA ANTYCZNA I JEJ RECEPCJA
I	<i>Lingua Latīna</i>	<ul style="list-style-type: none"> • mitologiczne początki Rzymu • wzgórze Rzymu • języki romańskie
II	<i>De Eurōpā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • geografia Europy • imiona rzymskie • sentencje łacińskie
III	<i>In viā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • drogi rzymskie • sentencje łacińskie
IV	<i>In oppidō</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Pompeje • sentencje łacińskie

V	<i>In locis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • cmentarze przy drogach • <i>Sub rosa</i> • wpływy języka greckiego • sentencje łacińskie
R	<i>De Aenēa</i>	<ul style="list-style-type: none"> • mit o Eneaszu • <i>Eneida</i> Wergiliusza • podróże w starożytności • ogólne informacje o heksametrze
VI	<i>Aenēas, Romūlus, Prometheus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Prometeusz • puszka Pandory • postaci mitologiczne w malarstwie i rzeźbie wieków późniejszych • Herbert, <i>Prometeusz, Stary Prometeusz</i> • wpływy języka greckiego • sentencje łacińskie
VII	<i>Eurōpa</i>	<ul style="list-style-type: none"> • mit o Europie • motyw Europy (obraz, euro) • łacina w Krakowie • sentencje łacińskie
VIII	<i>De Minervā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • mity związane z Minerwą: Minerwa i Neptun, Minerwa i Arachne • metamorfoza • wpływ języka łacińskiego na języki nowożytne
IX	<i>De oracūlis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • wyrocznie • wyrocznia w Delfach • wyrocznia w Kume • najbardziej znane przepowiednie wyroczni • motywy antyczne w sztuce wieków późniejszych • świątynia Sybilli w Puławach • sentencje łacińskie
X	<i>De deis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • postaci bogów: Jowisz, Mars, Wenus, Merkury i Wulkan • przedstawienia bogów w sztuce • bogowie grecko-rzymscy • sentencje łacińskie
R	<i>De Daedālo et Icaro</i>	<ul style="list-style-type: none"> • mit o Dedalu i Ikarze • związki frazeologiczne wywodzące się z mitologii • motywy mitologiczne w sztuce wieków późniejszych
XI	<i>De otio</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>otium</i> • łacina w Krakowie • zestawienie słów: <i>pater, mater, frater</i> w wybranych językach nowożytnych • sentencje łacińskie
XII	<i>De Circō Maxīmō</i>	<ul style="list-style-type: none"> • cyrk i wyścigi • <i>Circus Maximus</i> • wyścigi rydwanów w Grecji
XIII	<i>In thermis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • termy • przykłady zachowanych term rzymskich • postać Dioklesa • sentencje łacińskie
XIV	<i>Cena apud Publium Cornelium</i>	<ul style="list-style-type: none"> • uczyty rzymskie • uczyty w Grecji • sentencje łacińskie
XV	<i>In amphitheatrō</i>	<ul style="list-style-type: none"> • gladiatorzy i igrzyska

		<ul style="list-style-type: none"> • motyw walki gladiatorów w sztuce wieków późniejszych • Koloseum • rola Koloseum w początkach chrześcijaństwa
R	<i>De Canio</i>	<ul style="list-style-type: none"> • budowle antyczne i współczesne: amfiteatr, cyrk, stadion, teatr, termy
XVI	<i>De civitatē Romānā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • róg obfitości • dom rzymski • społeczeństwo starożytnego Rzymu • sentencje łacińskie • odniesienie do antyku w kulturze polskiej: Wilanów
XVII	<i>De re publicā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • ustrój republiki rzymskiej • urzędy i <i>cursus honōrum</i> • wpływ języka łacińskiego na języki nowożytne • sentencje łacińskie • powiązania polskiej kultury szlacheckiej z rzymską tradycją republikańską
XVIII	<i>De oratoribus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • retoryka • motywy antyczne w sztuce wieków późniejszych • łacina w kulturze polskiej – pieśń <i>Gaude, mater Polonia</i> • sentencje łacińskie
XIX	<i>De Cicerōne</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Marek Tulliusz Cynceron
XX	<i>De calendariō Romanōrum</i>	<ul style="list-style-type: none"> • rachuba czasu • kalendarz rzymski • pochodzenie łacińskich nazw miesięcy • łacińskie pochodzenie nazw miesięcy w językach nowożytnych • łacińskie pochodzenie nazw dni tygodnia w językach nowożytnych • łacina w Krakowie
R	<i>In Catilinam</i>	<ul style="list-style-type: none"> • przekrój społeczeństwa rzymskiego • pozycja społeczna poszczególnych grup • stroje rzymskie
XXI	<i>De Caesāre</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Cezar i Wercyngetoryks • Gnejusz Pompejusz • Triumwirat • Juliusz Cezar • <i>Pontifex Maximus</i> • motywy antyczne w sztuce wieków późniejszych • łacina w kulturze polskiej – <i>Lekcja historii klasycznej J. Kaczmarek</i> • sentencje łacińskie
XXII	<i>De virtūte militāri</i>	<ul style="list-style-type: none"> • armia rzymska • Worenius i Pullo • <i>Virtūti militāri</i>
XXIII	<i>De fidelitāte Regūli</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Marek Atyliusz Regulus • wojny punickie • motywy antyczne w sztuce wieków późniejszych
XXIV	<i>De Scipiōnis triumphō</i>	<ul style="list-style-type: none"> • triumf i triumfatorzy • Publiusz Korneliusz Scypion
XXV	<i>De castris</i>	<ul style="list-style-type: none"> • obóz wojskowy • podboje rzymskie- mapa <i>Imperium Romānum</i>

R	<i>De Gallia</i>	<ul style="list-style-type: none"> • opis Galii
XXVI	<i>De viris doctis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • postać Archimedesesa i jego najważniejsze osiągnięcia • rozwój nauki w Rzymie • encyklopedyści rzymscy: Warron i Pliniusz Starszy • wpływ nauki greckiej na rzymską • podział nieba i wiatry • róża wiatrów w Atenach • łacina w Krakowie • sentencje i wyrażenia łacińskie • zapożyczenia greckie i łacińskie w języku polskim • najważniejsi przedstawiciele historiografii greckiej i rzymskiej: Herodot, Tukidydes, Salustiusz, Liwiusz i Tacyt
XXVII	<i>De medicis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój medycyny w Grecji i w Rzymie • związki medycyny i mitologii • <i>virga Aesculapii</i> i <i>calix Hygiae</i> – antyczne symbole funkcjonujące wspólnie • postać Hippokratesa • greckie kobiety zajmujące się medycyną • najwybitniejsi przedstawiciele medycyny greckiej i rzymskiej • sentencje i wyrażenia łacińskie • zapożyczenia greckie i łacińskie w języku polskim
XXVIII	<i>De Christiānis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój chrześcijaństwa w państwie rzymskim • sytuacja pierwszych chrześcijan w państwie rzymskim • pojęcie apologii • walka ideologiczna pogan i chrześcijan • prześladowanie chrześcijan • <i>INRI</i> • pierwsze symbole chrześcijan • prześladowanie chrześcijan jako motyw w sztuce • kościoły w Rzymie: Bazylika św. Piotra i Bazylika św. Pawła oraz kościół <i>Pater Noster</i> w Jerozolimie • sentencje i wyrażenia łacińskie • zapożyczenia greckie i łacińskie w języku polskim • najważniejsi twórcy literatury wczesnochrześcijańskiej
XXIX	<i>De philosophis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • presokratycy • twierdzenie Pitagorasa i Talesa • Sokrates • Platon i Akademia • Arystoteles i perypatetycy • cynicy, stoicy i epikurejczycy • filozofia w Rzymie • najważniejsi filozofowie rzymscy • wpływ filozofii greckiej na kulturę i edukację rzymską • twórczość filozoficzna Cyncerona • najważniejsze szkoły filozoficzne • wpływ greki i łaciny na języki nowożytny • motywy antyczne w sztuce wieków późniejszych • sentencje i wyrażenia łacińskie • zapożyczenia greckie i łacińskie w języku polskim
XXX	<i>Ars docendi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • szkoła rzymska • kształcenie młodzieży

		<ul style="list-style-type: none"> • sztuki wyzwolone • Izydor z Sewilli • <i>paideia</i> • motyw wychowania i kształcenia w mitologii greckiej • szkoła grecka • wpływ greki i łaciny na języki nowożytne • grecka i łacińska etymologia współczesnych terminów związanych z edukacją • obraz lekcji w <i>Ars poētica</i> Horacego
R	<i>Senēca de libris legendis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • poglądy Seneki na temat czytania książek • Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
XXXI	<i>Familia Romāna</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>matrōna Romāna</i> i <i>pater familias</i> • rodzina rzymska • drzewo genealogiczne rodziny Scypionów • pojęcia <i>amor</i>, <i>piētas</i>, i <i>caritas</i> • rodzina w Grecji • motyw Kaina i Abla w sztuce • sentencje i wyrażenia łacińskie • zapożyczenia greckie i łacińskie w języku polskim
XXXII	<i>De libēris</i>	<ul style="list-style-type: none"> • rzymski ideał wychowawczy • bóstwa domowe i rytuały z nimi związane • dzieci w Rzymie • postać Kwintyliana • pedagogika Kwintyliana • dzieci w Grecji • motyw dziecka w sztuce • zapożyczenia greckie i łacińskie w języku polskim
XXXIII	<i>De amicitia</i>	<ul style="list-style-type: none"> • przyjaźń w Rzymie • tłumaczenia literatury popularnej na języki klasyczne • przyjaźń w <i>Iliadzie</i> • motyw przyjaźni w literaturze • sentencje łacińskie
XXXIV	<i>De servis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • niewolnicy w Rzymie • targi niewolników • wyzwalamie niewolników • niewolnictwo w Grecji • moneta cesarza Antonina Piusa z wizerunkiem bogini <i>Libertas</i> • motywy antyczne w sztuce i symbolach nowożytnych • zapożyczenia greckie i łacińskie w języku polskim • sentencje łacińskie
XXXV	<i>De cibis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • mozaiki rzymskie • dom Decimusa i dom Wetiuszów w Pompejach • amfora z garum z wytwórni Skaurusa • rzymskie sosy rybne • kuchnia w domach rzymskich • wino w Grecji i Rzymie • <i>insūla</i> • <i>popīna</i>, <i>caupōna</i> i <i>taberna</i> • cesarz Marek Aureliusz i Fronton • <i>Epigram XI, 52</i> Marcjalisa • sentencje łacińskie

R	<i>Senēca de servis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • poglądy Seneki na temat traktowania niewolników
XXXVI	<i>De iudiciis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • bóstwa związane ze sprawiedliwością, prawem i sądami: <i>Iustitia</i>, <i>Temida</i>, <i>Dike</i>, <i>Aequitas</i> • sądy i sprawy sądowe w Rzymie • elementy rzymskiej formuły procesowej • postać Werresa • Cynceron jako obrońca i oskarżyciel • teoria Kwintyliana na temat przygotowania mowy sądowej • sądy w demokratycznych Atenach • zapożyczenia łacińskie w języku polskim • łacińska etymologia terminów prawniczych • sentencje łacińskie
XXXVII	<i>Exilium</i>	<ul style="list-style-type: none"> • wygnanie w Rzymie • wygnanie Cyncerona • wygnanie Owidiusza • motyw wygnania w sztuce nowożytnej • <i>Ovidio ius restitutum</i> • wygnanie w Grecji (ostracyzm)
XXXVIII	<i>In foro</i>	<ul style="list-style-type: none"> • forum • <i>Forum Romānum</i> i <i>Rostra</i> • bazylika • Junona Moneta • pieniądze rzymskie • agora grecka • zapożyczenia łacińskie w języku polskim • łacińska etymologia słownictwa handlowego
XXXIX	<i>Sponsalia, nuptiae et matrimonium</i>	<ul style="list-style-type: none"> • pieśń weselna (<i>carmen nuptiāle</i>) • fresk pompejański przedstawiający parę małżeńską • małżeństwo w Rzymie • rozwody: <i>divortium</i> i <i>repudium</i> • ceremonia zawierania małżeństwa i <i>dextrarum iunctio</i> • zaślubiny jako motyw w sztuce antycznej • <i>Digesta</i> i <i>Institutiōnes</i> cesarza Justyniana • małżeństwo w Grecji • motyw małżeństwa w mitologii • sentencje łacińskie
XL	<i>Mors, funebria et sepulcra</i>	<ul style="list-style-type: none"> • inskrypcja upamiętniająca zmarłą żonę (Sarkofag Sabiny w Muzeum Aquincum w Budapeszcie) • pogrzeby w Rzymie • mauzolea cesarskie • zachowane grobowce i mauzolea rzymskie (Grobowiec Cecylii Metelli, Grobowiec Scypionów, Mauzoleum Augusta, Mauzoleum Hadriana – Zamek św. Anioła) • pogańska i chrześcijańska sztuka funeralna • pogrzeby w Grecji • łaciński tekst współczesnej modlitwy za zmarłego • motyw śmierci w sztuce antycznej i nowożytnej • sentencje łacińskie
R	<i>Cicēro pro Rabirio Postūmo</i>	<ul style="list-style-type: none"> • prawo rzymskie

XL I	<i>Pictōres sculptoresque</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Flora</i> – fresk z domu w Stabiach • najbardziej znani malarze greccy • motywy antyczne w sztuce nowożytnej • rzeźba rzymska • rzeźby greckie i ich kopie rzymskie • kanefory • najważniejsi rzeźbiarze greccy • kanon w rzeźbie starożytnej • łacina w Krakowie • sentencje łacińskie • zapożyczenia łacińskie w języku polskim
XL II	<i>De architectis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • postać Witruwiusza • <i>Homo Vitruviānus</i> • kolumny greckie • porady Witruwiusza na temat budowy domu • łacina w Krakowie • <i>Citius, altius, fortius</i> – dewiza nowożytnych Igrzysk Olimpijskich • sentencje łacińskie
XL III	<i>Septem mundi miracūla</i>	<ul style="list-style-type: none"> • hellenistyczna tradycja tworzenia spisów i katalogów • siedem cudów świata starożytnego • łacina w Krakowie • zapożyczenia łacińskie w języku polskim • sentencje łacińskie
XL IV	<i>Ars Christiāna</i>	<ul style="list-style-type: none"> • sztuka chrześcijańska • katakumby • architektura sakralna i budowle związane z chrześcijaństwem • motywy chrześcijańskie w mozaikach, płaskorzeźbach, malarstwie i freskach • motywy chrześcijańskie w sztuce i architekturze nowożytnej • kościół <i>Quo vadis</i> w Rzymie • sentencje łacińskie
XL V	<i>Solum praeterita?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • kultura antyczna i wykształcenie • motywy antyczne w literaturze polskiej • motywy antyczne w sztuce nowożytnej • heliocentryczna teoria M. Kopernika • wpływ kultury greckiej na rzymską • grecko-rzymska tradycja w kulturze współczesnej • zapożyczenia łacińskie w językach nowożytnych • sentencje łacińskie • motywy antyczne we współczesnym świecie
R	<i>Cuiusdam signi descriptio</i>	<ul style="list-style-type: none"> • motywy antyczne w sztuce nowożytnej
XL VI	<i>Publius Vergilius Maro</i>	<ul style="list-style-type: none"> • heksametr daktyliczny w literaturze greckiej, łacińskiej i polskiej • motywy antyczne w sztuce nowożytnej • życie i twórczość Wergiliusza • <i>Eneida</i>, <i>Bukoliki</i>, <i>Georgiki</i> • wątki mitologiczne w <i>Eneidzie</i> • wpływ twórczości Wergiliusza na literaturę nowożytną
XL VII	<i>Publius Ovidius Naso</i>	<ul style="list-style-type: none"> • życie i twórczość Owidiusza • <i>Metamorfozy</i> i motyw przemian w sztuce nowożytnej • mit o Dedalu i Ikarze

		<ul style="list-style-type: none"> • motyw upadku Ikara w sztuce i literaturze • rytuał Lemuriów • <i>Heroides</i> – list Penelopy do Odyseusza • wizerunek Owidiusza na współczesnych monetach i znaczkach pocztowych
XLVIII	<i>Quintus Horatius Flaccus</i>	<ul style="list-style-type: none"> • życie i twórczość Horacego • <i>Ars poëtica</i> • <i>Pieśni</i> Horacego • motyw <i>carpe diem</i> • wizerunek Horacego na współczesnym znaczku pocztowym • najbardziej znane cytaty z poezji Horacego • nawiązania do horacjańskiego <i>exēgi monumentum</i> w poezji nowożytnej
XLIX	<i>Poëtae amōris</i>	<ul style="list-style-type: none"> • motyw Erosa (Amora) w sztuce antycznej i nowożytnej • życie i twórczość Tibullusa • motyw <i>servitium amōris</i> • życie i twórczość Propercjusza • bohaterki i bohaterowie rzymskiej poezji miłosnej • życie i twórczość Katullusa • Rzymianie jako tłumacze • motywy antyczne w sztuce nowożytnej
L	<i>Poëtae posteriōres Latīne scribentes</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Carmīna Burāna</i> • motyw <i>Fortuny</i> w sztuce nowożytnej • <i>Pochwała stworzenia św. Franciszka z Asyżu</i> • <i>Pieśń o cudownych narodzinach Bolesława Krzywoustego</i> • poeci polscy tworzący w języku łacińskim: J. Kochanowski, M. Sarbiewski, K. Janicki • poezja makaroniarska • <i>Cracovia Metropōlis Regni Poloniae</i>- panorama Krakowa z ok. 1603/1605 r. • antyk w poezji polskiej
R	<i>Poëtae Graeci</i>	<ul style="list-style-type: none"> • poezja grecka

5.3. TEKSTY ŁACIŃSKIE (ORYGINALNE I PREPAROWANE)

Jednym z głównych celów nauczania języka łacińskiego jest nabycie przez uczniów umiejętności odbioru, rozumienia i przekładu tekstu łacińskiego na język polski. W związku z tym proces dydaktyczny od początku musi być skoncentrowany na pracy z tekstem i ćwiczeniach translacyjnych. Seria podręczników *Homo Romanus* spełnia te warunki, dostarczając nauczycielom i uczniom obfity zestaw odpowiednio skonstruowanych i dobranych tekstów preparowanych i oryginalnych. W każdej jednostce lekcyjnej w części I podręcznika zamieszczony został co najmniej jeden tekst do przekładu, a w części II co najmniej po dwa teksty o zróżnicowanym stopniu trudności, dzięki czemu nauczyciel może

dostosować zakres i liczbę tłumaczonych fragmentów do możliwości organizacyjnych i indywidualnych potrzeb. Wszystkie teksty preparowane mają charakter autentyczny, tzn. opracowane zostały z normą poprawnościową łaciny klasycznej, często na bazie tekstów oryginalnych i z wykorzystaniem oryginalnego słownictwa i idiomatyki.

Prezentowane w podręczniku *Homo Romanus* teksty są zróżnicowane pod względem tematycznym i dostosowane do poziomu zaawansowania uczniów. Wykorzystane zostały fragmenty pochodzące z twórczości różnych autorów tak, aby z jednej strony były interesujące dla uczniów, a z drugiej w jak najlepszy sposób obrazowały realia grecko-rzymskiego antyku. Zastosowane zostały także obszernie fragmenty w wersji oryginalnej wybrane z dzieł autorów, których twórczość reprezentuje ważne zjawiska z zakresu kultury.

6. MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE

Program nauczania jest integralną częścią serii podręczników *Homo Romanus*. Oznacza to, że podstawowymi materiałami dydaktycznymi, niezbędnymi do realizacji programu są podręczniki i zeszyty ćwiczeń z serii *Homo Romanus*. Podstawą nauczania i realizacji programu są podręczniki *Homo Romanus I* i *Homo Romanus II*. Ich uzupełnieniem są dwa zeszyty ćwiczeń, które zawierają poszerzony zestaw ćwiczeń gramatycznych, leksykalnych, translacyjnych i kulturowych. Ćwiczenia stanowią materiał uzupełniający, co oznacza, że nie podlegają wymogom podręczników wieloletnich, dzięki czemu zawierają bardziej zróżnicowane typy zadań, wymagające uzupełnienia, transformacji, komentarza, tworzenia wypowiedzi, itp. oraz podawania odpowiedzi i rozwiązań umieszczanych bezpośrednio w zeszytach ćwiczeń.

Zaleca się także, aby uczniowie w trakcie nauki korzystali ze słownika łacińsko-polskiego (pod red. J. Korpantego lub K. Kumanieckiego). Wymóg kształtowania u uczniów umiejętności sprawnego i skutecznego korzystania ze słownika łacińsko-polskiego wynika wprost z zapisów podstawy programowej. Ponadto ze słownika łacińsko-polskiego mogą korzystać w trakcie rozwiązywania arkusza egzaminacyjnego zdający maturę z języka łacińskiego i kultury antycznej. Ważne jest więc, aby w trakcie realizacji procesu dydaktycznego uczniowie nabyli umiejętność pracy ze słownikiem.

Technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK) stanowią jeden z podstawowych elementów nowoczesnej dydaktyki. Powszechny dostęp i korzystanie przez uczniów i nauczycieli z internetu spowodował przeniesienie do rzeczywistości wirtualnej nie tylko indywidualnej, prywatnej komunikacji interpersonalnej, ale także procesów dydaktycznych, tradycyjnie

kojarzonych z kształceniem w warunkach instytucjonalnych. Dynamiczne zmiany sposobów komunikacji, motywowane rozwojem i upowszechnianiem się technologii multimedialnych spowodowały powstanie nowych kierunków w badaniach edukacyjnych, które w najogólniejszy sposób określić możemy jako dydaktyka cyfrowa. Obecnie w edukacji zachodzą więc zmiany modeli komunikacji, które powodują konieczność redefinicji pojęć oraz wzajemnych relacji i funkcji elementów układu dydaktycznego, w tym także materiałów i środków dydaktycznych. Niewątpliwie nowa rzeczywistość edukacyjna i komunikacyjna stanowi wyzwanie dla nauczycieli na każdym etapie kształcenia. Jest to także wyzwanie dla nauczycieli języka łacińskiego i kultury antycznej. Nie istnieją bowiem żadne argumenty przemawiające przeciwko szerokiemu zastosowaniu w kształceniu klasycznym TIK, a wręcz przeciwnie odpowiednie wykorzystanie dostępnych narzędzi multimedialnych i interaktywnych może podnieść atrakcyjność zajęć, a także efektywność procesu dydaktycznego.

Przykładowe narzędzie TIK, które mogą znaleźć zastosowanie w nauczaniu języka łacińskiego i kultury antycznej to:

- narzędzia google (dysk do przechowywania i udostępniania materiałów, arkusze do konstruowania liczników stosowanych w gamifikacji, formularze do tworzenia ankiet i testów)
- Answergarden: narzędzie do przeprowadzenia dyskusji online i burzy mózgów, przedstawiające wyniki w formie chmury tagów
- Coggle: narzędzie do tworzenia online map myśli
- Akademia Khana: międzynarodowa platforma edukacyjna zawierająca gotowe cyfrowe materiały do wykorzystania podczas lekcji
- Quizizz: aplikacja do przeprowadzania testów wiedzy, zawierająca bazę gotowych testów, które można wykorzystać podczas zajęć, ale także umożliwiającą tworzenie własnych, spersonalizowanych testów
- LearnigApps: strona zawierająca gotowe materiały do wykorzystania podczas lekcji oraz oferująca możliwość tworzenia własnych materiałów
- Plickers: aplikacja do przeprowadzenia quizów, nie wymagająca korzystania przez uczniów z komputerów ani smartfonów, szczególnie odpowiednia w przypadku gamifikacji

7. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW I STRUKTURA LEKCJI

Skuteczność i efektywność procesu dydaktycznego uzależniona jest między innymi od planowania i struktury lekcji, a w przypadku języka łacińskiego i kultury antycznej ważne jest umiejętne łączenie informacji językowych i kulturowych. Program *Homo Romanus* zakłada, że znajomość języka ma być narzędziem do poznawania kultury, a przez to nie może dochodzić w realizacji treści kształcenia do oddzielenia i traktowania osobno materiału językowego i kulturowego. Założenie to realizowane jest konsekwentnie w serii podręczników *Homo Romanus*, w których każde ćwiczenie językowe podporządkowane zostało pod względem treści i leksyki tematyce poszczególnych jednostek lekcyjnych i modułów. Uczniowie nawet rozwiązując zadania gramatyczne utrwalają omówione wcześniej lub poznają nowe zagadnienia z zakresu kultury starożytnych Greków i Rzymian. Takie rozwiązanie sprawia, że materiał zamieszczony w podręcznikach i zeszytach ćwiczeń jest interesujący dla uczniów, a połączenie i jednoczesne nauczanie treści językowych i kulturowych zapewnia realizację celów kształcenia i podnosi efektywność procesu dydaktycznego.

Nauczanie zasadniczo składa się z trzech etapów: predydaktycznego, dydaktycznego i postdydaktycznego. Etap predydaktyczny to planowanie przebiegu nauczania w skali makro (pełny cykl, poszczególne lata nauki) i w skali mikro (moduły, poszczególne jednostki tematyczne, pojedyncze lekcje). Etap dydaktyczny obejmuje wszelkie działania związane z przeprowadzeniem lekcji i realizacją materiału, zaś etap postdydaktyczny to przede wszystkim ewaluacja w skali mikro i makro. Każda lekcja powinna zatem zostać starannie zaplanowana, przeprowadzona i poddana ocenie przez samego nauczyciela. Różnorodność i obfitość treści kształcenia w zakresie języka łacińskiego i kultury antycznej sprawia, że w codziennej pracy dydaktycznej należy stosować różne metody i techniki nauczania, dostosowując je do realizowanych zagadnień, warunków organizacyjnych oraz indywidualnych cech i dynamiki grupy. Większość lekcji jednak powinno opierać się na schemacie organizacyjnym, złożonym z faz: organizacyjnej, prezentacji, automatyzacji, kontekstualizacji i testowania. Zastosowanie w pracy dydaktycznej schematu nie oznacza jednak, że każda lekcja prowadzona jest w taki sam sposób. Zadaniem nauczyciela jest indywidualne podejście oraz nielinerane zastosowanie i dostosowanie poszczególnych faz i przebiegu zajęć do potrzeb własnych i uczniów, przy czym należy pamiętać, że to nauczyciel jest głównym kreatorem czynności dydaktycznych i odpowiada za ich prawidłowe zaplanowanie i przeprowadzenie.

8. STRUKTURA METODYCZNA PROCESU DYDAKTYCZNEGO

8.1. PODEJŚCIE METODYCZNE

Współczesna glottodydaktyka określana jest mianem postmetodycznej, dla której najbardziej charakterystyczne jest podejście konstruktywistyczne i konektywistyczne. Oznacza to, że w metodyce nauczania języków obcych nie szuka się już jednej, idealnej metody, ale definiuje się warunki optymalizacji procesu dydaktycznego, w którym stosowane są elementy różnych metod.

Podejście konstruktywistyczne, którego głównym założeniem jest poszukiwanie i sprawdzanie-weryfikowanie informacji wynika z metodologii behawioralnej, opartej na rozumieniu i zapamiętywaniu oraz kognitywnej, skoncentrowanej na tworzeniu i ocenianiu. A zatem z założenia autonomiczny uczeń w trakcie procesu dydaktycznego, rozumianego jako reorganizacja struktur poznawczych, zamiast poznawania i powielania gotowych wzorów, powinien poszukiwać, modyfikować, interpretować i sprawdzać wiadomości, przy czym procesy te muszą zachodzić we współdziałaniu ucznia z nauczycielem, co implikuje linearny układ motywów kognitywnych, utylitarnych i afektywnych, składających się na motywację wewnętrzną uczącego się. Efektem podejmowanych działań dydaktycznych powinny być: ujawnianie doświadczeń, asymilacja, akomodacja i aplikacja wiedzy oraz umiejętność autoewaluacji.

Podejście konektywistyczne z kolei jest wynikiem połączenia behawioryzmu, kognitywizmu i konstruktywizmu i polega przede wszystkim na ocenianiu i łączeniu informacji, co oparte jest na tzw. przedsiębiorczości operacyjnej. Konektywizm zakłada więc silną motywację wewnętrzną ucznia i skoncentrowanie procesu dydaktycznego na nabywaniu umiejętności wyszukiwania, selekcjonowania i weryfikowania informacji. Wynika z tego, że wiedza jest wtórna wobec umiejętności i jest efektem podejmowanych przez ucznia strategii wyszukiwania informacji. Taka struktura organizacyjna procesu dydaktycznego nie tylko zakłada, ale wręcz wymaga zarówno od ucznia, jak i nauczyciela obecności w przestrzeniach wirtualnych, komunikacji bezpośredniej i stałego przepływu informacji oraz dzielenia się wiedzą i doświadczeniami, przy czym uczeń i nauczyciel są równorzędnymi podmiotami aktu komunikacji i procesu dydaktycznego.

Głównym celem kształcenia w nauczaniu języka łacińskiego w zakresie kompetencji językowych jest odbiór, rozumienie i przekład tekstu łacińskiego, co związane jest ze specyficznymi cechami nauczania języka łacińskiego, które można zdefiniować jako:

niefunkcjonalne, centralne, nomotetyczne, idiograficzne, analityczne i konwergentne. Z tej klasyfikacji wynikają trzy możliwe do zastosowania metodologie dydaktyczne: unilateralna metodologia selektywna, multilateralna metodologia integratywna oraz oparta na pluralizmie, dyferentyzmie i eklektyzmie metodologia selektywno-integratywna, a także różne podejścia: pośrednie - dedukcyjne, bezpośrednie czy też komunikacyjne - indukcyjne oraz eklektyczne podejście dedukcyjno-indukcyjne. Metody nauczania, które z definicji są wtórne wobec metodologii dydaktycznej oraz podejścia, stanowią jedynie ich praktyczną realizację.

8.2. METODY NAUCZANIA

Metoda nauczania to zespół technik powiązanych ze sobą wspólną koncepcją przyswajania języka. Jest to model pracy nauczyciela z uczniem, który prowadzić ma do osiągnięcia zakładanych celów kształcenia. Dobierając odpowiednie metody nauczyciel powinien brać pod uwagę czy i w jakim stopniu wywołują one aktywność, samodzielność i zaangażowanie ucznia. Metody muszą być efektywne i dostosowane do warunków organizacyjnych procesu dydaktycznego oraz indywidualnych cech grupy uczniów. W programie nauczania *Homo Romanus* zaleca się stosowanie eklektycznego dyferentyzmu metodycznego, który łączy w sobie elementy różnych metod pośrednich i bezpośrednich. Dzięki temu nauczyciel ma swobodę w doborze metody w zależności od realizowanego zagadnienia, a proces dydaktyczny nie jest dla ucznia monotony.

Przykładowe metody, możliwe do zastosowania w pracy z serią *Homo Romanus*:

- **Metoda podająca** (zwana też metodą asymilacji wiedzy): jest oparta głównie na aktywności poznawczej o charakterze odtwórczym. Uczeń jest aktywny poznawczo, jedynie słuchając i odtwarzając przekazane przez nauczyciela wiadomości. Najczęściej lekcja oparta jest na wykładzie, dyskusji z uczniami, prezentowaniu przez nauczyciela nowych informacji, itp.
- **Metoda heurystyczna**: jest to sposób myślenia i rozwiązywania problemów, w którym istotne jest poszukiwanie nowych faktów i związków między nimi, formułowanie nowych hipotez oraz odkrywanie nowych prawd. Odrzuca gotowe wzorce i schematy, to uczeń poszukuje rozwiązania lub odpowiedzi.
- **Metoda eksponująca**: to przede wszystkim film, sztuka, pokaz, dzięki którym uczeń uczy się poprzez zaangażowanie emocjonalne i przeżycie.
- **Metody aktywizujące**: to grupa metod, które charakteryzuje założenie, że w procesie kształcenia aktywność uczniów powinna przewyższać aktywność nauczyciela. Metody te

rozwijają samodzielność ucznia, zachęcają go do odpowiedzialności za organizację i przebieg lekcji, ułatwiają różnicowanie wymagań, pomagają w tworzeniu zintegrowanego zespołu klasowego, wspierają ocenianie zespołowej i twórczej pracy uczniów. Stosowanie metod aktywizujących w procesie dydaktycznym sprzyja pogłębieniu zdobytej wiedzy, jej operatywności i trwałości. Uczniowie muszą myśleć podczas wykonywania podjętych działań. Angażują się emocjonalnie; są aktywni w sferze percepcyjnej, ruchowej, werbalnej i emocjonalno-motywacyjnej. Najczęściej stosowane metody aktywizujące to: „burza mózgów”, gry i zabawy dydaktyczne, projekty zadaniowe, scenki, itp.

- **Metoda komunikacyjna:** jest to metoda ukierunkowana na umiejętności skutecznego porozumiewania się w języku obcym. Celem nauki jest osiągnięcie kompetencji komunikacyjnej rozumianej jako umiejętność efektywnego porozumiewania się w sposób odpowiadający danej sytuacji. Aby to osiągnąć, trzeba poznać formy gramatyczne danego języka, a także funkcje wypowiedzi oraz ich wzajemne zależności. Błędy językowe są jednak traktowane jako naturalny element procesu uczenia się. Zakłada się, iż będą one stopniowo eliminowane w dalszym procesie nauczania i uczenia się, wraz z naturalnym rozwojem sprawności językowych. Metoda ta stosowana jest powszechnie w nauczaniu języków nowożytnych. W przypadku języka łacińskiego możliwe jest stosowanie wybranych elementów komunikacji w celu utrwalenia poznanych przez uczniów struktur, jednak podstawowe założenia metody nie odpowiadają celom nauczania języka łacińskiego, określonym w podstawie programowej. W podręczniku *Homo Romanus* uwzględnione zostały ćwiczenia językowe dostosowane do metody komunikacyjnej, polegające na udzielaniu przez uczniów odpowiedzi w języku łacińskim, tworzeniu krótkich wypowiedzi ustnych i pisemnych, itp.

- **Metoda audiolingwalna / metoda drylu językowego:** charakterystyczna przede wszystkim dla nauczania języków nowożytnych i często stosowana w nauczaniu na poziomie początkowym. Głównym jej cechą i założeniem jest powtarzanie za wzorem (nauczycielem lub nagraniem), chórem i indywidualnie, wielokrotne powtarzanie wyrażień, zwrotów, słów, zdań dla wyrobienia nawyków językowych oraz uczenie się na pamięć całych zdań, ćwiczeń rytmicznych, piosenek dla usprawnienia płynności, wymowy i intonacji. Jest to metoda służąca rozwijaniu zarówno sprawności słuchania, jak i mówienia. Dzięki temu, że wprowadza ona wspólne mówienie, zachęca nawet nieśmiałych uczniów do powtarzania tekstów (tj. słów, wyrażień, zwrotów itd.). W przypadku języka łacińskiego szczególnie skuteczna jest w nauczaniu wymowy i akcentuacji oraz metryki utworów poetyckich.

- **Metoda gramatyczno-tłumaczeniowa:** jest to jedna z najstarszych metod nauczania języków obcych, stworzona na gruncie metodyki języków klasycznych. Opiera się przede wszystkim na nauczaniu gramatyki i stosowaniu ćwiczeń translacyjnych. Proces dydaktyczny opiera się na nauczaniu struktury języka i nie jest ukierunkowany na kształcenie kompetencji komunikacyjnych. W nauczaniu wykorzystuje się język ojczysty uczniów, komentarz gramatyczny oraz dedukcję, a podstawą procesu dydaktycznego jest tekst w formie graficznej (także teksty literackie). Głównym typem ćwiczeń językowych jest tłumaczenie tekstu z języka łacińskiego na język ojczysty uczniów oraz analiza gramatyczna tekstu, z jednoczesnym dążeniem do maksymalnej poprawności. Nauczaniu języka łacińskiego przypisuje się walory formalno-kształcące.

8.3. NAUCZANIE HYBRYDOWE

Nauczanie hybrydowe wyklucza monometodyczność procesu dydaktycznego i oparte jest na zasadzie eklektycznego dyferentyzmu metodycznego. Może być realizowane w modelu synchronicznym, w którym uczniowie między sobą lub uczniowie i nauczyciel podejmują działania dydaktyczne on-line w tym samym czasie (w trakcie zajęć lub poza nimi) albo w modelu asynchronicznym, zakładającym podejmowanie przez uczniów indywidualnych działań dydaktycznych w wybranym przez siebie czasie, jednak w pewnych, wyznaczonych przez nauczyciela ramach. W takiej strukturze organizacyjnej procesu dydaktycznego czynności nauczyciela polegają na zaplanowaniu i przygotowaniu zajęć oraz materiałów (głównie w wersji elektronicznej, multimedialnej i interaktywnej), na zarządzaniu zasobami udostępnianymi uczniom, przydzielaniu zadań i zasobów oraz na kontroli i ewaluacji. Pomiędzy nauczycielem i uczniami zachodzić może komunikacja asynchroniczna (wiadomości e-mail, forum, platforma e-learning, grupy tematyczne na portalach społecznościowych) i synchroniczna (komunikatory tekstowe i głosowe, telekonferencje). Ponadto niezbędnym elementem procesu dydaktycznego jest wymiana zasobów, ich komentowanie i recenzowanie, a także współtworzenie. Narzędzia wykorzystywane przez uczniów i nauczyciela z kolei to przede wszystkim: wirtualny kalendarz zadań i czynności, aplikacje zapewniające tworzenie i udostępnianie zasobów, aplikacje realizujące aktywności, wyszukiwarki, katalogi i bazy danych oraz tzw. strefa pracy grupowej (wspólne dokumenty, projekty) i strefa pracy indywidualnej (e-portfolio). W nauczaniu hybrydowym i wykorzystywaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych należy jednak zadbać o wyrównanie szans edukacyjnych poprzez jednolity dla wszystkich uczniów dostęp do zasobów, przeniesienie indywidualnej i grupowej komunikacji uczniów z nauczycielem oraz

współpracy między uczniami poza lekcje (przy czym model ten jest tylko uzupełnieniem zajęć kontaktowych, a nie ich zamiennikiem), umożliwienie sprawdzania wiedzy i autoewaluacji poza zajęciami oraz automatyczne rejestrowanie aktywności uczniów. Wszystkie te założenia, niezbędne do prawidłowego przebiegu procesu dydaktycznego, w praktyce realizowane są najczęściej w modelu pracy BYOD (bring your own device), który jednocześnie jest jednym z najbardziej kontrowersyjnych elementów nauczania hybrydowego, szczególnie w sytuacji, gdy uczniowie korzystają z własnego sprzętu w czasie zajęć.

W nauczaniu hybrydowym najczęściej stosowanymi metodami są:

- **Zmodyfikowana metoda podawcza**, wspierana narzędziami i aplikacjami mobilnymi, wzbogacona o zasoby edukacyjne online
- **Metoda odwróconej klasy**, czyli metoda kształcenia wyprzedzającego, która polega na zamianie zdobywania i utrwalania wiedzy. Uczniowie w zindywidualizowanej ścieżce organizacyjnej i programowej samodzielnie zdobywają wiedzę, a zajęcia skoncentrowane są na fazie kontekstualizacji i utrwalania nabytej wiedzy i na kształtowaniu umiejętności praktycznej jej zastosowania w rozwiązywaniu zadań problemowych
- **Gamifikacja (zwana także grywalizacją)** odwołuje się do naturalnej potrzeby zabawy i organizuje proces dydaktyczny wokół elementów ludycznych oraz indywidualnej i grupowej rywalizacji. Ze zdobywania wiedzy czyni grę, w trakcie której kolejne przyswojone informacje przekładają się na punkty, a zaliczone zadania przybliżają graczy (uczniów) do wygranej.
- **Metoda projektowa** (w tym także portfolio językowe)

Każda z tych metod zakłada indywidualizację procesu nauczania i równorzędną podmiotowość nauczyciela i ucznia. Ich stosowanie w praktyce, odpowiada etapom i fazom procesu dydaktycznego, ale wymaga stworzenia przez nauczyciela odpowiednich zasobów materiałów dydaktycznych, co może być postrzegane jako wada i dodatkowe obciążenie. W fazie przedydaktycznej nauczyciel wykorzystuje przede wszystkim narzędzia TIK umożliwiające preparację materiałów dydaktycznych i ich przechowywanie w przestrzeni cyfrowej. Faza postydaktyczna skoncentrowana jest wokół ewaluacji, a zatem głównymi narzędziami są elektroniczne i interaktywne formularze testów i ankiet. W naturalny sposób najbardziej rozbudowane są fazy etapu dydaktycznego, w którym wykorzystywane są przede wszystkim różnego typu aplikacje instalowane na urządzeniach umożliwiających transmisję danych oraz narzędzia do udostępniania i modyfikowania online zasobów oraz wszelkiego typu ćwiczenia interaktywne.

9. OCENIANIE

9.1. ZASADY OCENIANIA

Monitorowanie postępów ucznia i ich ocena to stały, a zarazem jeden z najtrudniejszych, element procesu dydaktycznego. Ocenianie w programie *Homo Romanus* oparte jest na zasadach oceniania kształtującego, którego istota polega na wskazaniu uczniowi mocnych i słabych stron, przy jednoczesnej pomocy w zdefiniowaniu strategii naprawy błędów i bardziej efektywnego uczenia się. Prawidłowe i konstruktywne ocenianie wspiera autonomię ucznia, wzmacnia jego motywację, ale nie zniechęca do dalszej nauki przedmiotu. Ocenianie powinno opierać się na następujących zasadach:

- *Ocenianie powinno być powiązane z dobrym planowaniem nauczania i uczenia się.*

Nauczyciel na etapie predydaktycznym określa kryteria oceniania, a w trakcie procesu dydaktycznego ściśle ich przestrzega. Istotny jest również sposób przekazywania uczniom informacji na temat ich pracy. Informacja ta powinna zawierać cztery elementy: co uczeń zrobił dobrze; co należy poprawić; jak należy poprawić błędy; wskazówki dotyczące dalszego rozwoju i strategii efektywnego uczenia się. Taka informacja pomaga uczniowi uczyć się i pozwala mu być aktywnym i odpowiedzialnym uczestnikiem własnego procesu uczenia się.

- *Ocenianie koncentruje się na tym, w jaki sposób uczniowie się uczą.*

Nauczyciel uwzględnia w planowaniu i ewaluacji procesu dydaktycznego informacje uzyskane od uczniów na temat tego, co pomaga im się uczyć. Podejmowane działania powinny służyć wzmacnianiu autonomii ucznia i wypracowaniu indywidualnych strategii uczenia się. Uczniowie są traktowani przez nauczyciela jako równorzędny podmiot procesu dydaktycznego, a ocenianiu podlega także zaangażowanie i praca ucznia, a nie tylko efekt końcowy.

- *Ocenianie jest istotne podczas realizacji całego procesu dydaktycznego - od planowania po ocenę osiągnięć.*

Informacja zwrotna, przekazywana uczniom przez nauczyciela, jest stałym elementem procesu nauczania. Dzięki niej uczniowie mogą na bieżąco poprawiać i doskonalić swoją pracę i w konsekwencji osiągają lepsze efekty i wyniki nauczania.

- *Ocenianie jest zgodne z zasadami dydaktyki.*

Nauczyciel planuje, obserwuje proces uczenia się, analizuje i interpretuje uzyskane informacje o przebiegu procesu i jego wynikach, przekazuje uczniom informację zwrotną dotyczącą ich pracy i osiągnięć. Uczy również uczniów samooceny i oceny koleżeńskiej.

- Ocenianie buduje indywidualne relacje nauczyciela z uczniem.

Nauczyciel zdaje sobie sprawę, jaki wpływ na ucznia i jego motywację mają przekazywane komentarze, oceny i opinie. Informacje zwrotne kierowane do ucznia mają charakter indywidualny, są konstruktywne i dotyczą nie osoby, lecz rezultatów pracy. Ocenianie, podobnie jak cały proces dydaktyczny, powinien przebiegać w przyjaznej atmosferze, w której uczeń ma poczucie wsparcia ze strony nauczyciela, a nie ciągłej krytyki. Nauczyciel nie może ograniczać swoich działań wyłącznie do identyfikowania, wskazywania i oceniania błędów.

- Ocenianie motywuje uczniów do nauki.

Wbrew obiegowym sądom porównywanie osiągnięć poszczególnych uczniów z osiągnięciami ich kolegów oraz tworzenie wszelkiego rodzaju rankingów nie motywuje, lecz często zniechęca do uczenia się. Ocenianie skupiające się na postępach i osiągnięciach, a nie na podkreślaniu niepowodzeń, zachęca uczniów do nauki. Ocenianie powinno wzmocnić autonomię ucznia, dostarczać mu konstruktywnej informacji zwrotnej, w efekcie ułatwiać mu kierowanie własną nauką.

- Uczniowie otrzymują konstruktywne wskazówki, jak mogą poprawić swoją pracę i w jaki sposób uzyskać lepsze wyniki.

Uczniom potrzebne są informacje i wskazówki, by mogli zaplanować kolejne kroki w uczeniu się i wypracować indywidualne strategie efektywnego uczenia się. Nauczyciel wskazuje silne strony ucznia i doradza, jak je rozwijać; wyrażnie i konstruktywnie informuje o stronach słabych i o tym, jak można je eliminować; stwarza uczniom możliwość poprawienia własnej pracy.

- Ocenianie powinno rozwijać umiejętność samooceny i autonomię ucznia.

Autonomiczny uczeń potrafi kształtować swój proces uczenia się: zdobywać nowe umiejętności i wiedzę oraz zaplanować dalsze etapy nauki. Droga do autonomii prowadzi przez rozwijanie umiejętności samooceny. Nauczyciel zachęca do niej i wykorzystuje zamieszczone w podręczniku karty samooceny, traktując samoocenę jako integralny i równorzędny element oceniania.

Koncepcja oceniania programu nauczania *Homo Romanus* oparta jest na zasadzie zindywidualizowanego pomiaru sprawdzającego i polega na diagnozie i ocenie pracy i osiągnięć ucznia. Nauczyciel ocenia procesualność ucznia, tzn. obserwuje proces uczenia się i przekazuje informację zwrotną na temat pracy ucznia i jego osiągnięć. Należy przy tym pamiętać, że eksponowane powinny być osiągnięcia indywidualne ucznia, a nie

porównywanie go z innymi. Każdy uczeń ma prawo do rozwijania się na miarę swoich możliwości i w odpowiednim dla siebie tempie. Ocenianie dokonywane jest przez nauczyciela przede wszystkim na podstawie: wypowiedzi ustnych ucznia, prac pisemnych (np. kartkówek, sprawdzianów, przekładu tekstu), projektów (np. portfolio) i samooceny.

9.2. KRYTERIA OCENIANIA

- Ocenę celujący otrzymuje uczeń wybitny, wyjątkowo staranny, systematyczny, pilny, uczynny, pomocny, wrażliwy, o wysokiej kulturze osobistej, otwarty, potrafiący rozwiązywać problemy, wykazujący się szczególnie wysoką aktywnością i kreatywnością w rozwiązywaniu zadań, odpowiedzialny, podejmuje liczne inicjatywy, charakteryzuje się wysoką autonomią w uczeniu się, ma szczególne zdolności językowe itp.

- Ocenę bardzo dobry otrzymuje uczeń, który bardzo dobrze opanował materiał nauczania, bardzo rzadko popełnia błędy w zakresie wprowadzonego materiału nauczania, z powodzeniem wykorzystuje nabyte kompetencje w praktyce, staranny, systematyczny, pilny, uczynny, pomocny, aktywny, najczęściej samodzielny, kreatywny, niekiedy jest inicjatorem działań, czasami uczestniczy w pozaszkolnych formach aktywności, w grupie często dominuje, odpowiedzialny, otwarty i tolerancyjny, podejmuje próby rozwiązywania problemów itp.

- Ocenę dobry otrzymuje uczeń, który w stopniu dobrym opanował materiał nauczania, zdarza mu się popełniać błędy w zakresie zrealizowanego materiału nauczania, stara się wykorzystywać nabyte kompetencje w praktyce, choć nie zawsze mu się to udaje, dość staranny, systematyczny, pilny, wykazuje się aktywnością, jednak rzadziej z własnej inicjatywy, samodzielny, choć wymagający kontroli, w zakresie samodzielnego uczenia się stosuje jedynie podstawowe strategie, otwarty i tolerancyjny, bierze udział w rozwiązywaniu zadań, ale nie inicjuje tych działań samodzielnie itp.

- Ocenę dostateczny otrzymuje uczeń, który materiał nauczania opanował w stopniu dostatecznym, często popełnia błędy w zakresie zrealizowanego materiału nauczania, ogranicza się do wykonywania na lekcji poleceń i instrukcji nauczyciela, często niestaranny, mało systematyczny, raczej bierny, mało samodzielny i wymagający pomocy ze strony nauczyciela, wymagający częstej kontroli, niezbyt chętny do współpracy, niewykazujący inicjatywy, itp.

- Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który w bardzo niewielkim stopniu opanował materiał, najczęściej popełnia błędy w zakresie zrealizowanego materiału nauczania, unika wykonywania zadań, niestaranny, niechętny, wykazuje się brakiem systematyczności, bierny, w pracy na lekcji uzależniony od pomocy innych, wymagający częstej kontroli, nie potrafi uczyć się samodzielnie, itp.
- Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który nie opanował materiału w zakresie niezbędnym do dalszej nauki.

9.3. WYMAGANIA EDUKACYJNE

Znajomość gramatyki języka łacińskiego:	
celujący	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna gramatykę łacińską w stopniu wykraczającym poza wymagania programowe - systematycznie wzbogaca swoją wiedzę - wykonuje każdy rodzaj ćwiczeń o dowolnym stopniu trudności, szczególnie zadania problemowe - wskazuje bazę źródłową wiedzy - bierze udział w konkursach mitologicznych, konkursach wiedzy o antyku lub w innych tego typu zawodach na etapie wyższym niż szkolny - realizuje zindywidualizowaną ścieżkę edukacyjną: indywidualny tok nauczania (ITN) lub indywidualny program nauczania (IPN)
bardzo dobry	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opanował wszystkie treści nauczania - potrafi płynnie czytać po łacinie, zachowując poprawny akcent - wykonuje bezbłędnie zadania proste, pamięciowe, by koncentrować się bez problemu na zadaniach złożonych i problemowych, samodzielnie rozwiązywać problemy, korzystać ze współpracy z nauczycielem w ramach samodzielnych poszukiwań - sprawnie korzysta ze wszystkich środków dydaktycznych - sprawnie tłumaczy tekst łaciński preparowany i oryginalny - potrafi układać proste zdania po łacinie z zastosowaniem konstrukcji gramatycznych
dobry	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi poprawnie odmieniać wszystkie rzeczowniki i przymiotniki I - V deklinacji - potrafi tworzyć formy wszystkich czasów indyktywu i koniunktywu czasowników regularnych i nieregularnych - potrafi tworzyć i tłumaczyć podstawowe konstrukcje gramatyczne - potrafi rozwiązać ćwiczenie gramatyczne (typowe i o standardowym stopniu trudności) - bierze aktywny udział w lekcji - potrafi w sposób jasny i poprawny prezentować wyniki swojej pracy na forum klasy

dostateczny	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi płynnie czytać w języku łacińskim - potrafi odmienić regularny czasownik we wszystkich czasach indykatiwu i koniunktywu, również czasowniki nieregularne i czasownik <i>być</i>, ale popełnia sporadycznie błędy - potrafi odmieniać rzeczowniki i przymiotniki deklinacji I - V i rozpoznawać ich rodzaj gramatyczny, ale popełnia sporadycznie błędy - zna podstawowe konstrukcje gramatyczne i potrafi je tłumaczyć, ale popełnia sporadycznie błędy - zna formy podstawowych słów - potrafi rozwiązać typowe ćwiczenie gramatyczne o średnim stopniu trudności
dopuszczający	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna alfabet łaciński - potrafi czytać i pisać w języku łacińskim - korzysta ze środków dydaktycznych w stopniu umożliwiającym elementarne rozumienie treści, które przekazują - zna zasady odmiany czasowników koniugacji I - IV i czasownika <i>być</i> we wszystkich czasach trybu oznajmującego i przypuszczającego (indicativus, coniunctivus) strony czynnej i biernej, ale popełnia często błędy - zna zasady odmiany rzeczowników i przymiotników; potrafi je odmienić dla wszystkich 3 rodzajów deklinacji I – V, ale popełnia często błędy - potrafi rozpoznać formy rzeczowników i przymiotników deklinacji I- V, ale popełnia często błędy - potrafi, z pomocą lub pod kierunkiem nauczyciela, rozwiązać ćwiczenie gramatyczne o podstawowym stopniu trudności
niedostateczny	Uczeń nie opanował materiału w zakresie niezbędnym do dalszej nauki.
Rozumienie tekstu łacińskiego:	
celujący	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie tekst czytany po łacinie (przy pomocy słownika) - jest odczytany w literaturze popularnonaukowej i naukowej dotyczącej antyku i potrafi wyciągać ogólne wnioski i wypowiadać się w krytyczny sposób
bardzo dobry	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi streścić w języku polskim przeczytany tekst oryginalny, wskazując na jego główne idee i treść - potrafi omówić i porównać ze sobą w sposób krytyczny przeczytane przez siebie lektury popularnonaukowe i naukowe
dobry	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi wskazać w tekście oryginalnym odpowiedź na postawione pytanie (ze słownikiem) - potrafi postawić pytania (w jęz. polskim) do tekstu oryginalnego - potrafi omówić przeczytany tekst naukowy, wyciągając wnioski

	<ul style="list-style-type: none"> - bierze aktywny udział w lekcji - potrafi w sposób jasny i poprawny prezentować wyniki swojej pracy na forum klasy
dostateczny	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi odpowiedzieć w języku polskim na pytania do nieznanego mu wcześniej tekstu preparowanego w języku łacińskim (z użyciem słownika) - potrafi streścić przeczytany tekst popularnonaukowy i/lub naukowy
dopuszczający	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi odpowiedzieć w języku polskim na podstawowe pytania do omówionego uprzednio tekstu preparowanego w języku łacińskim (z użyciem słownika) - potrafi streścić przeczytany tekst popularnonaukowy (w języku polskim) o niewielkim stopniu trudności
niedostateczny	Uczeń nie opanował materiału w zakresie niezbędnym do dalszej nauki przedmiotu.
Przekład i interpretacja tekstu łacińskiego:	
celujący	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi tłumaczyć teksty, których stopień trudności przekracza wymagania programowe (autorzy spoza kanonu lektur, teksty poetyckie, teksty łaciny średniowiecznej)
bardzo dobry	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi samodzielnie (przy pomocy słownika) tłumaczyć teksty preparowane i oryginalne autorów z kanonu lektur
dobry	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi samodzielnie (przy pomocy słownika) tłumaczyć dłuższe teksty preparowane - potrafi przełożyć przygotowany uprzednio tekst oryginalny - potrafi dokonać starannego literackiego przekładu tekstu, zwracając uwagę na poprawność stylistyczną tekstu - bierze aktywny udział w lekcji - potrafi w sposób jasny i poprawny prezentować wyniki swojej pracy na forum klasy
dostateczny	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi przełożyć podstawowe konstrukcje składniowe i proste zdania - przy pomocy słownika potrafi samodzielnie przełożyć krótki tekst preparowany i oryginalny, ale popełnia w nim sporadycznie błędy
dopuszczający	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potrafi samodzielnie przełożyć proste zwroty i zdania łacińskie - potrafi przełożyć tekst preparowany, ale popełnia często błędy - potrafi, z pomocą i pod kierunkiem nauczyciela, przełożyć tekst oryginalny
niedostateczny	Uczeń nie opanował materiału w zakresie niezbędnym do dalszej nauki przedmiotu.

Znajomość kultury antycznej:	
celujący	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna szczegółowo (i przekrojowo) mitologię grecką i rzymską - posiada wiedzę z teorii mitu i odczytanie w literaturze przedmiotu przekraczające wymagania programowe - zna historię starożytnej Grecji i Rzymu w zakresie wykraczającym poza program - potrafi powiązać problematykę historyczną z innymi zagadnieniami kulturowymi i językowymi - jest odcytany w literaturze antycznej w zakresie przekraczającym wymagania szkolne - potrafi powiązać problematykę literacką z innymi zagadnieniami kulturowymi i językowymi - zna historię sztuki greckiej i rzymskiej w zakresie wykraczającym poza program - potrafi powiązać problematykę archeologiczną i historię sztuki z innymi zagadnieniami kulturowymi - potrafi w sposób krytyczny omówić związki między tradycją antyczną a późniejszymi epokami w sztuce - orientuje się w literaturze naukowej i popularnonaukowej i potrafi samodzielnie wyszukiwać informacje - uzyskał tytuł finalisty lub laureata Olimpiady Języka Łacińskiego
bardzo dobry	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wykrywa związki między mitologią grecką i rzymską a literaturą i sztuką - dokonuje analizy konkretnego mitu, zwracając uwagę na archetypy w nim zawarte - wskazuje na inspiracje mitem w twórczości pisarzy późniejszych; - wskazuje na związki przyczynowo-skutkowe w procesach historycznych - biegle wykorzystuje posiadaną wiedzę historyczną przy rozwiązywaniu nowych problemów - w sposób samodzielny i twórczy analizuje dzieła literatury antycznej - dostrzega i twórczo odczytuje nawiązania do tradycji literackiej antyku w literaturze epok późniejszych - powiązuje dzieje sztuki antycznej z innymi aspektami historii cywilizacji (historia polityczna, historia literatury, życie codzienne) - dostrzega i ocenia rolę inspiracji antycznych w sztuce epok późniejszych - biegle wykorzystuje posiadaną wiedzę o sztuce antycznej przy rozwiązywaniu nowych problemów - opanował z powyższych dziedzin zakres wiedzy o charakterze niezbędności międzyprzedmiotowej
dobry	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna mitologię grecką i rzymską, historię starożytnej Grecji i Rzymu, literaturę grecką i rzymską oraz sztukę grecką i rzymską w

	<p>szerszym zakresie, a nie tylko najważniejsze fakty</p> <ul style="list-style-type: none"> - opanował wiedzę z powyższych dziedzin o charakterze niezbędności wewnątrzprzedmiotowej - porównuje informacje i stosuje je w sytuacjach typowych - zna i rozumie pojęcia z dziedziny historii, literatury oraz sztuki greckiej i rzymskiej - bierze aktywny udział w lekcji - samodzielnie dociera do źródeł i informacji wskazanych przez nauczyciela - prezentuje wyniki swojej pracy na forum klasy - dostrzega podstawowe związki między historią, literaturą i sztuką antyczną a historią, literaturą i sztuką epok późniejszych
dostateczny	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - streszcza i wyjaśnia najważniejsze mity greckie i rzymskie oraz potrafi wskazać obecność motywów z mitologii greckiej i rzymskiej w dalszym rozwoju kultury - tłumaczy przedstawione wiadomości historyczne - interpretuje (streszcza, porównuje) wydarzenia historyczne, treść dzieł literackich - zna i omawia treść najważniejszych dzieł literatury greckiej i rzymskiej - rozumie podstawowe pojęcia z zakresu literatury greckiej i rzymskiej i potrafi się nimi posługiwać - definiuje podstawowe pojęcia związane z historią sztuki greckiej i rzymskiej - korzysta z zaprezentowanych na lekcji materiałów i źródeł historycznych
dopuszczający	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia i zna treść najważniejszych mitów w podstawowym zakresie - zapamiętał podstawowe fakty związane z historią starożytnej Grecji i Rzymu, zna podstawowe pojęcia związane z historią polityczną Grecji i Rzymu - wymienia autorów i najważniejsze dzieła literatury greckiej i rzymskiej, zna pojęcia związane z historią literatury greckiej i rzymskiej - zna podstawowe fakty z dziedziny historii sztuki i archeologii antycznej Grecji i Rzymu, używa podstawowych pojęć - rozwiązuje zadania o podstawowym stopniu trudności (testy, zadania z mapą, rozpoznawanie najważniejszych dzieł sztuki) - opanował treści nauczania w minimalnym stopniu, niezbędnym do kontynuowania nauki przedmiotu
niedostateczny	<p>Uczeń nie opanował materiału w zakresie niezbędnym do dalszej nauki przedmiotu.</p>

10. INDYWIDUALIZACJA PROCESU DYDAKTYCZNEGO

Każda grupa uczniów jest zróżnicowana, a jednym z głównych założeń współczesnej dydaktyki jest indywidualizacja procesu dydaktycznego. W codziennej pracy nauczyciel powinien uwzględniać indywidualne cechy charakterologiczne uczniów, ich motywację, zainteresowania i uzdolnienia oraz tempo pracy, które wpływają na dynamikę grupy.

Zadaniem nauczyciela jest rozpoznanie trudności ucznia, znalezienie indywidualnych metod nauczania oraz zastosowanie odpowiedniej strategii pomocy uczniom, którzy mają trudności z opanowaniem materiału. Pomocne w tym przypadku mogą być takie rozwiązania, jak: wybór zadań o niższym stopniu trudności; przygotowanie zestawu ćwiczeń gramatycznych polegających na automatycznym odtwarzaniu wiadomości; opracowanie zestawów ćwiczeń powtórkowych; przydzielenie uczniom różnych ról i zadań w zależności od ich umiejętności, zainteresowań czy predyspozycji; modyfikowanie ćwiczeń z podręcznika i z zeszytu ćwiczeń, aby miały niższy poziom trudności; pomoc w rozwiązywaniu zadań i ćwiczeń.

Również dużym wyzwaniem dla nauczyciela jest praca z uczniem o szczególnych uzdolnieniach kierunkowych. W takim przypadku należy zadbać o rozwój ucznia i zmotywowanie go do realizacji zadań wykraczających poza podstawę programową. Pomocne w tym będą takie działania, jak: wybór ćwiczeń bardziej zaawansowanych; modyfikowanie ćwiczeń z podręcznika i z zeszytu ćwiczeń, aby miały wyższy poziom trudności; umożliwienie rozwoju zainteresowań i szczególnych zdolności podczas zajęć dodatkowych; zadawanie dodatkowych prac pisemnych; zadawanie czytania dodatkowych lektur; zwiększenie tempa pracy, poszerzanie zagadnień gramatycznych; wybór dodatkowych tekstów do przekładu wykraczających poza kanon określony w podstawie programowej; przygotowanie do udziału w konkursach przedmiotowych i w Olimpiadzie Języka Łacińskiego; prowadzenie zajęć dla ucznia w ramach zindywidualizowanej ścieżki dydaktycznej: indywidualnego toku nauczania (ITN) lub indywidualnego programu nauczania (IPN).